

OTDK-dolgozat

2025

**DEBRECENI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR**

**AZ EURÓPAI UNIÓS TAGSÁG ÉS AZ EURÓZÓNA BŐVÍTÉSE
HORVÁTORSZÁG ÉS MAGYARORSZÁG ESETÉBEN- *VALÓJÁBAN KI
KÖVET KIT A CSATLAKOZÁSI FOLYAMATOKBAN?***

**EUROPEAN UNION MEMBERSHIP AND THE EXPANSION OF THE
EUROZONE IN THE CASE OF CROATIA AND HUNGARY - *WHO
REALLY FOLLOWS WHOM IN THE ACCESSION PROCESSES?***

Csirmaz Andrea

Konzulens: Dr. Sigér Fruzsina

DEBRECEN
2023. október 26.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	1
1. TÉMAFELVETÉS: AZ EURÓPAI UNIÓRÓL NAGYVONALAKBAN	3
1.1. A Gazdasági és Monetáris Unió működése	3
1.2. Maastrichti szerződés és a konvergenciajelentések.....	4
1.3. Az euróövezet előnyei és hátrányai	6
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS: AZ OPTIMÁLIS VALUTAÖVEZET JELENTŐSÉGE	8
2.1. Az OCA elmélet szakaszai.....	9
3. ANYAG ÉS MÓDSZER: ORSZÁGTANULMÁNYOK	12
3.1 Horvátország	12
3.1.1. Az euroizáció folyamata Horvátországban.....	12
3.1.2. Horvátország függetlenedése.....	15
3.1.3. Horvátország felvételének megkezdése az Európai Unióba	17
3.1.4. Horvátország csatlakozik az eurozónához.....	22
3.1.5. Horvátország regionalitása, gazdasága és turizmusa.....	28
3.2. Magyarország.....	31
3.2.1. A rendszerváltás és az azt megelőző időszak Magyarországon	31
3.2.2. Az ezredforduló és az Európai Unió csatlakozás időszaka.....	32
3.2.3. Az eurozónához való hozzáállás és a konvergenciajelentések értékelése	36
3.2.4. A jelenlegi kilátások az euró bevezetéséről.....	41
4. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE: GAZDASÁGI MUTATÓK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA	43
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	48
ÖSSZEFOGLALÁS	51
SZAKIRODALMI JEGYZÉK	52

BEVEZETÉS

A keleti blokk összeomlása után a legtöbb állam számára a nyugati nyitás igen kecsegtető és nagy reményekkel teli váltásnak bizonyult. Számos állam a keleti régióban igyekezett rálépni az integráció útjára, ezzel a fejlett és gazdaságilag erősebb országok alkotta közösség részévé válni a 2000-es években. Az akadályokat sikeresen vette Magyarország, és a kemény munka eredménye 10 évvel a csatlakozási kérelem benyújtása után meghozta gyümölcsét: Magyarország is tagjává vált az Európai Uniónak 2004. májusában. Azonban ez a folyamat nem volt egyszerű, hiszen a rendszerváltást követően számtalan gazdasági és társadalmi problémával nézett szembe az ország, amelyek megoldása sürgőssé vált. Annak érdekében, hogy a Közösség tagjai lehessünk számos kritériumnak eleget kellett tenni, továbbá a „bennmaradási” feltételek teljesítése is szükséges a zavartalan és egyenlő működéshez. Az Európai Unió alapszerződés értelmében minden csatlakozó tagországnak be kell vezetnie a közös valutát, az eurót. Ennek a feltételnek tett eleget a tanulmányban vizsgált másik ország, Horvátország is, ahol 2023-ban bevezetésre került az euró és tíz évvel az Unióhoz való csatlakozásukat követően belépett az eurózónába, valamint a schengeni térség tagja is lett. A tanulmány legfőbb célja megvizsgálni a két ország eltérő hozzáállását az euróhoz, a Horvátországban bevezetett euró körülményeit, és a felkészülés menetét. Továbbá, hogy Magyarország számára a közös európai valuta bevezetése milyen esetekben lenne előnyös, illetve melyek lennének az előforduló hátrányok. Igyekeztem szélesebb körben kutatni, ezáltal elemezni a lakosság és a vállalatok életét és működését befolyásoló legfontosabb érveket, illetve ellenérveket.

A hazai valuta fokozatos értékvesztésével központi kérdéssé vált a forint leváltása, ezen gazdaságpolitikai célhoz azonban meg kell teremteni a makrogazdasági stabilitást. Horvátország és Magyarország ezt eltérő ütemben és eltérő képességek mellett tudta (és tudja) elérni. A tanulmányom kitér arra is, hogy attól függetlenül, hogy a gazdasági kritériumok már teljesítve vannak, esetleg a feltételek hamar teljesíthetőek lennének, mégsem igyekszik az (adott) ország a Gazdasági és Monetáris Unió tagjává válni.

A tanulmány első része a GMU működésével foglalkozik, s ezt követi az optimális valutaövezet kérdésköre. Elengedhetetlennek éreztem az optimális valutaövezet elméletet feltárni, hiszen így össze tudnak kapcsolódni a közös valuta alkalmazásából származó előnyök és hátrányok, valamint, hogy a leendő tagállamok mennyire lesznek eredményesek a monetáris unióban való részvételben. Az anyag és módszer fejezetben egy hasonló tematikájú országelemzést végeztem mind a két ország esetében, ahol figyelemmel kísértem először Horvátország esetét, a történelmi előzményeket majd megvizsgáltam, hogy érkezett meg az

ország az Unióba, illetve, hogy milyen lépéseket tett a függetlenedése után, amely okán 2013-ban (akkori) 28. tagállamként felvételt nyert az Európai Unióba. Ezt követően áttértem a másik vizsgált országra, Magyarországra. Elemeztem az ország helyzetét, amely során a rendszerváltástól kezdődően tártam fel a gazdaságpolitikai döntések lépéseit, majd azok hatásait. Figyelemmel kísértem az Unióhoz való csatlakozás előzményeit, valamint kitértem az eurózónához való nem-csatlakozás eseményeire az Európai Központi Bank konvergenciajelentései alapján. Fontosnak éreztem a téma aktualitása miatt naprakész információkra és az aktuális gazdasági elemzők véleményeire támaszkodni.

A tanulmányomat az eredmények értékelésével és a legfontosabb gazdasági mutatók vizsgálatával zártam s végül a legfontosabb következtetések összefoglalásával zártam.

1. TÉMAFELVETÉS: AZ EURÓPAI UNIÓRÓL NAGYVONALAKBAN

1.1. A Gazdasági és Monetáris Unió működése

A Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) egy fokozatos gazdasági integráció eredménye az Európai Unióban. A folyamat 1957-ben kezdődött, amikor az akkori tagállamok közös piac létrehozását tűzték ki célul. A manapság jelenlévő, mélyebb integráció létrejötté egy hosszú uniós folyamat eredménye, és arra irányul, hogy az EU minden tagállamában érezhető legyen a nagyobb gazdasági stabilitás, és az erőteljesebb növekedés előnyei. Az idő múlásával világossá vált, ahhoz, hogy a belső piac tovább fejlődhessen és virágozhasson, szorosabb gazdasági és monetáris együttműködésre van szükség (consolium.eu, 2023). A belső piac területén közös termékszabályozás van érvényben és megvalósul a legfontosabb elv, az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munka szabad mozgása. A közös valuta révén, az eurórendszer egységes monetáris politikát határoz meg, melyet költségvetési szabályok és a gazdaságpolitikai koordinációk különböző szintjei egészítenek ki. A GMU folyamatos integráció eredménye, emiatt sosem tekinthető végleges állapotnak. Fontos célkitűzései közé tartozik a makrogazdasági egyensúlyhiányok tagállamokon belüli kialakulásának megelőzése és a tovább gyűrűző negatív hatások elkerülése, valamint a tagállamok gazdaságpolitikáinak összehangolása egy bizonyos mértékben. A GMU úgy lett kialakítva, hogy segítse a magas szintű foglalkoztatottságot a gazdasági és monetáris döntéshozatal révén, továbbá igyekszik olyan politikát fenntartani melynek egyik fő célja az árstabilitás, de nagy hangsúlyt kap az egységes piac zökkenőmentes működésének biztosítása is. Jelenleg 20 tagállamban használják az eurót mindennapos fizetőeszközként, de a jövőben várhatóan több ország is be fogja vezetni. 1988-ban az Európai Tanács hannover-i ülésén a GMU kérdésének vizsgálatára egy bizottságot állított fel, Jacques Delors elnökségével. Egy évvel később a bizottság által benyújtott jelentés (Delors-jelentés) pontos intézkedésekre tett javaslatot a GMU három szakaszban történő bevezetésére. Kiemelte a gazdasági politikák jobb összehangolásának fontosságát, valamint az Európai Központi Bank (EKB) létrehozásának szükségességét, amely egy teljes mértékben független, az Unió monetáris politikájáért felelős intézmény. A jelentés alapján az Európai Tanács 1989-ben a Madridban tartott ülésén úgy határozott, hogy 1990. július 1-ig elindítja a GMU első szakaszát, a tőke tagállamok közötti szabad mozgásának liberalizációját. 1989 decemberében a strasbourgi Európai Tanács kormányközi konferencia összehívására hívta fel a figyelmet, mely szerint módosításokat kell végrehajtani a szerződésen ahhoz, hogy valóban megvalósítható legyen a GMU. Ez vezetett az Európai Unióról szóló szerződéshez, amelyet hivatalosan 1991 decemberében a maastrichti Európai Tanácson hagytak jóvá, és két évvel később 1993 novemberében lépett hatályba. A szerződés értelmében a GMU-t 3 szakaszban

kell bevezetni. Az első szakaszban a korábban említett cél, a tőkemozgások teljes liberalizációja volt előtérben. A második szakasz 1994 január 1-től 1998. december 31-ig tartott, amikor a tagállamok a hangsúlyt a gazdasági politikák konvergenciájára, illetve a nemzeti központi bankjai közötti együttműködés erősítésére helyezték. A harmadik szakasz 1999 január 1-jén kezdődött, amikor is a fő hangsúly az eurórendszer körül forgott. A harmadik szakasz megkezdésének fontos feltétele volt a magas fokú konvergencia megvalósítása, amelyet a szerződésben foglalt kritériumok alapján mértek. A költségvetési szabályokat kötelezővé tették, amelyik tagállam pedig nem teljesítette ezeket, azokat szankcióban részesítette. Az euróövezet monetáris politikáját az eurórendszerre bízták. A szerződésekhez való csatlakozással a legtöbb uniós tagállam beleegyezett az euró bevezetésébe. Határidőt nem határoztak meg, mivel az új belépők nem mindig teljesítették belépésük idején az összes konvergenciakritériumot, ezért ezen tagállamok ideiglenes eltérésben részesülnek. Dánia mellett még a szerződés létrehozásakor Európai Unió tagjaként az Egyesült Királyság jelezte, hogy nem kívánnak részt venni a GMU harmadik szakaszában, tehát nem szándékoznak bevezetni az eurót. Az Egyesült Királyság 2020-ban kilépett az EU-ból, ezért jelenleg csak Dánia részesül az euró bevezetése alóli mentességben a GMU harmadik szakaszában való részvétel tekintetében (EP, 2023).

1.2. Maastrichti szerződés és a konvergenciajelentések

1993-ban a legtöbb Európai Közösség (EK) tagállam aláírta a Maastrichti Szerződést, amely lényegében létrehozta a mai Európai Uniót (EU). Ezt követően 1994-ben, egy évvel később az EU megalapította az Európai Monetáris Intézetet, amely később az Európai Központi Bankká (EKB) vált (Menich-Jónás, 2021).

A Maastrichti Szerződés nem határozza meg, hogy az egyes országoknak mikor kell az euróövezethez csatlakozniuk, a tagállamok szabadon dolgozhatják ki a stratégiájukat és ütemezhetik hogyan szeretnék teljesíteni az euró bevezetéséhez szükséges kritériumokat. Az Európai Központi Bank és az Európai Bizottság két évente megvizsgálja, hogy az euróövezeten kívüli tagállamok megfelelnek-e a konvergenciakritériumoknak és így bevezethetik-e az eurót, mint hivatalos fizetőeszközt. Mindkét intézmény konvergenciajelentésben foglalja össze a megállapításait. A jelentéseket ezután benyújtják az Európai Unió Tanácsának, hogy megvizsgálja őket, majd határozatot hozhasson. Az euróövezethez csatlakozni kívánó, az euróövezeten kívüli tagállamok kérésére az EKB és a Bizottság bármikor készíthet ilyen jelentést. Az EU Tanácsa határoz arról, hogy az adott ország bevezetheti-e az eurót. A Bizottság benyújtja a javaslatát, mellyel egy időben az euróövezeti tagállamok megküldik az ajánlásukat. Az ajánlást a Tanácsnak nyújtják be, amely arról szól, hogy az eurót bevezetni kívánó ország

készen áll-e erre. Az ajánlás elkészítésére hat hónap áll rendelkezésre, azt követően, hogy a Tanács megkapta a Bizottság javaslatát. Az ajánlást az euroövezeti tagállamoknak minősített többséggel kell elfogadniuk. A Tanács konzultációt folytat az Európai Parlamenttel, mely után megvitatja a kérdést és elfogadja a határozatot, de a végleges határozat meghozatalában minden uniós tagállam részt vesz. Az EU Tanácsa véglegesen rögzíti az árfolyamot, melyen átszámítva az euró felváltja az adott ország addig használt hivatalos pénznemét. A Tanács a Bizottság javaslata alapján az Európai Központi Bankkal folytatott konzultációt követően hozza meg a határozatát, amely t elfogadásához az eurót bevezetni kívánó országnak és az euroövezeti tagállamoknak a Tanács keretében meghozott egyhangú döntése szükséges (Consilium, 2023a). Az Európai Unióban a 27 tagból jelenleg 20 állam cserélte le a nemzeti valutáját az euróra, amely országok az eurózónát alkotják. Az euroövezet részei jelenleg Ausztria, Belgium, Ciprus, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia. Jelenleg hat olyan ország része az EU-nak, ahol még nincs bevezetve az euró, ide tartozik Bulgária, Csehország, Lengyelország, Magyarország, Románia és Svédország. Az euró bevezetéséhez az uniós országoknak a nemzeti jogszabályaikat összhangba kell hozniuk az uniós jogszabályokkal, és meg kell felelniük a gazdasági konvergenciát biztosító feltételeknek. A konvergenciakritériumokat olyan gazdasági mutatóként határozták meg, amelyek az árstabilitásra, a rendezett államháztartásra, árfolyam- stabilitásra és a hosszú távú kamatlábak konvergencia tartósságának az értékelésére irányulnak (Consilium, 2023b).

Az EU-hoz való csatlakozással automatikusan kötelezettséget vállalnak az országok a monetáris unióhoz való csatlakozásra. Ennek értelmében törekednie kell az euró bevezetésére, és az euró bevezetéséhez szükséges feltételek teljesítésére. Ezen feltételek teljesüléséről az ország beszámolási kötelezettséggel tartozik az EU felé, amelyeket konvergencia-jelentések tartalmaznak. A feltételeket a Maastrichti kritériumok tartalmazzák. Ide tartozik az árstabilitás, vagyis az, hogy az éves átlagos infláció a vizsgálat időpontját megelőző egy évben nem haladja meg a három legjobb eredményt felmutató tagállam átlagos inflációját több mint 1,5 százalékponttal. A következő kritérium értelmében az éves költségvetési hiány nem lehet nagyobb, mint a GDP 3%-a, a bruttó államadósság pedig nem lehet magasabb, mint a GDP 60%-a. Amennyiben meghaladja ezt az értéket, akkor folyamatos csökkenést kell elérni az adósságrátában (Menich-Jónás, 2021). A kamatkritérium azt jelenti, hogy a hosszú távú nominális kamatláb nem haladja meg 2 százalékponttal meg az árstabilitás szempontjából három legjobb teljesítményt nyújtó tagállam kamatlábat. Az államháztartási deficit a GDP 3%-

a alatt kell, hogy legyen. Az utolsó kritérium az árfolyamstabilitás, így az ERM II¹ keretein belül az EKB és a csatlakozni kívánó országok meghatároznak egy sávközeget és kötelezettséget vállalnak annak védelmére. Ettől $\pm 15\%$ -os eltérés engedélyezett. Ez a lépés a valuta elleni spekulációt kívánja csökkenteni, illetve bizonyítja, hogy a gazdaság képes ellenállni az árfolyam-ingadozásoknak. A csatlakozni kívánó országoknak 2 évet kell az ERM II-ben eltölteni. Gazdasági tartalmukat tekintve a Maastrichti kritériumok azt a célt szolgálják, hogy stabilizálják, egységesítsék, egy irányba vezessék a különböző országok fiskális politikáját. Lehetővé akarják tenni a szigorú fiskális politika és a szabad monetáris politika érvényesülését. Európa egy harmonizált fiskális politikát követve egy monetáris politikai irányvonalat úgy követhet, hogy az egyes országokban nem okoz belső egyensúlytalanságot.

1.3. Az euróövezet előnyei és hátrányai

Az euróövezeti tagság számos előnnyel járhat. A vállalatok és az egyének csökkenthetik az átváltási költségeiket az euró használatával, illetve csökkennek az üzleti tranzakciók költségei is. Ezen költségek leginkább a saját valuta fenntartásakor megjelenő adminisztratív korlát költsége, amely visszavezethető arra, hogy a humán és a fizikai erőforrások egy része le van kötve. Ilyenek lehetnek a vételi-és eladási folyamatok során felmerülő átváltási költségek és jutalékok, továbbá a vállalatok esetében az extra kockázatkezelés miatt keletkező költségek, amelyek közé tartoznak az átutalások hosszabb időtartama miatt bekövetkező kamatveszteségek, valamint az árfolyamkockázat csökkentése érdekében alkalmazott vállalati stratégia következtében elmaradt haszon. Az átváltási költségek megszűnése jövedelemtranszfert jelent, valamint az erőforrások más szektorok felé történő újraelosztását, amely a GDP tartósan magasabb szintjét eredményezi. Az euróövezeti tagság lehetővé teszi az egyszerűbb és könnyebb kereskedelmet, hiszen egyszerűbbé válnak az export -import folyamatok, ezáltal növekedhet a számuk. A külkereskedelem bővülése befolyásolja a fogyasztási javakat előállító termelő szektor és a K+F szektor közötti allokációt. A koordinált fiskális politikai szinkronba hozza a társult országok üzleti ciklusait is, emiatt a pénzügyi rendszer finanszírozni tudja ez export-importból adódó hiányt. Kedvező hatással lehetnek a gazdaságra az alacsony reálkamatlábak, amelyek csökkenthetik a hitelek és kölcsönök költségeit, így elősegítve a beruházásokat és a gazdasági növekedést. Az egyes országok közötti tőke mobilitása és az egységes valuta miatt a tőkeáramlás lehet egyenletesebb. A

^{1 1} Az árfolyam-mechanizmust (ERM II) 1999. január 1-jén hozták létre az ERM utódjaként annak biztosítása érdekében, hogy az euró és más uniós valuták közötti árfolyam-ingadozások ne zavarják az egységes piac gazdasági stabilitását, és segítse az euróövezeten kívüli országokat az euróövezetben való részvételre való felkészülésben

monetáris unióban növekszik a tőke mobilitása, az egyenletesebbé váló tőkeáramlás következtében pedig csökken az üzleti ciklusok távolsága (Menich-Jónás 2021). Az eurózóna bővítése az EU számára is előnyös, hiszen eltűnnek a tranzakciós költségek, így a jelenleg is meglévő külkereskedelmi aktívum fokozódni, illetve a kiaknázható befektetési lehetőségek és az ezzel járó profit is nőni fog. Az övezeten kívüli partnerekkel szemben jobb versenyhelyzetbe kerülnek a tagok (Becsey, 2001). Az euró bevezetése további számos lehetőséget jelent a gazdaság és a társadalom számára, továbbá a nemzetközi kapcsolatok terén. A közös pénz növeli a folyamatok kiszámíthatóságát minden szereplő számára (MNB, 2008). Ha egy ország megtartja saját haza valutáját, akkor az állam számára lehetőség nyílik seigniorage bevételek szerzésére. Ezek a bevételek a jegybank által kibocsátott pénzre vonatkozó monopóliumból erednek. A monetáris bázis valójában egy olyan kamatmentes hitel, amit a piaci szereplők nyújtanak a jegybanknak, s tulajdonképp a jegybank ebből származó bevételeit nevezzük seigniorage-nak. Azonban az euró magyarországi bevezetésével teljesen megszűnik az állam önálló valuta kibocsátásából származó seigniorage jövedelme, és az euróövezet monetáris jövedelmét felosztják a résztvevő jegybankok között (Csajbók –Csermey, 2002). A saját valuta feladása azt is jelenti, hogy az adott ország elveszíti az önálló monetáris politikáját. Ez ugyanis lehetőséget jelent az árfolyam és a kamatlábak manipulálására a gazdasági ciklusok szabályozására, illetve a gazdaság stabilizálására. Míg a saját valutával rendelkező országok az esetleges válságokkal vagy gazdasági problémákkal hatékonyabban tudnak megbirkózni, mert saját monetáris politikájukkal reagálhatnak a helyi körülményekre, addig a közös valutaövezetben lévő és egységes pénzt használó országok esetében ez nem így van. A közös monetáris politika az euróövezet gazdasági körülményeire összpontosít, és nem külön-külön minden tagállam egyedi igényeire (Menich-Jónás 2021)

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS: AZ OPTIMÁLIS VALUTAÖVEZET JELENTŐSÉGE

Az optimális valutaövezet egy olyan földrajzi terület, amelynek országai vagy közös valutát használnak, vagy az általuk használt valuták árfolyamai egymáshoz véglegesen rögzítve lettek (Szijártó 2017). Az optimális valutaövezetről való említés fontos a monetáris unió szempontjából, hiszen, ha egy monetáris unió olyan országokat foglal magába, amelyek nem felelnek meg az optimális valutaövezet kritériumainak, az gondokat okozhat. A gazdaságok különböző ciklusai, a munkaerőpiacok rugalmatlansága vagy az eltérő inflációs tendenciák miatt a közös monetáris politika nem ugyanúgy szolgálja minden tagország érdekeit. Általában olyan államok hoznak létre valutauniót, amelyek egymáshoz közel fekszenek és történelmi múltjukból adódóan szoros gazdasági kapcsolatban állnak egymással. Ezzel ellentétesen egy külföldi országba bevezetett hazai pénz (ún. dollarizáció és eurozáció) nem feltétlen igényel földrajzi közelséget, itt az importált infláció adta stabilitás és a külső hitelesség a meghatározó elem. Jól érezhetően akkor alakít ki két ország valutaövezetet, ha kölcsönösen jól járnak vele, és az abból származó költségek kisebbek, mint az abból várhatóan származó hasznok. A pénz segíti az árucserét, megkönnyíti a tranzakciókat, növeli a gazdasági működés hatékonyságát, mérőeszközként lehetővé teszi az erőforrások hatékony allokációját. Minél nagyobb területen használnak egy adott valutát, annál jobban szolgálja a fenti célokat. Elvben tehát egy világvaluta lenne a leghasznosabb, a valóságban mégis sok valuta létezik. Az OCA-elmélet éppen azt vizsgálja, hogy milyen tényezők miatt lehet egy terület, országcsoporthoz alkalmas, míg egy másik alkalmatlan közös valuta bevezetésére.

A monetáris unió létrejötte elősegítette a piaci és gazdasági integráltság elmélyülését, a közös pénz bevezetésével és használatával pedig a pénzügyi integráltság erősödését. Szijártó (2017) szerint a periférián lévő tagországok² – egy válságmentes időszakban – kihasználva az alacsony kamatkörnyezetet, illetve a likviditás bőségét, komoly felzárkózást mutattak fel. A GMU nem tudott minden várakozást beteljesíteni, hiszen a gazdasági növekedés sok országban alacsony volt, ennek ellenére a foglalkoztatottság növekedése látványos volt a legtöbb helyen. Az árszínvonal-változás tekintetében eltérések mutatkoztak, melyek az évek során egyre inkább elmélyültek, és a mai napig fennállnak. A munkaerőköltség a periférián lévő országokban erősen növekedett. Emiatt komoly versenyképességi különbségek alakultak ki a tagországok között az eurozónában. Egyensúlytalanságot okozott a folyó fizetési mérlegben a túlzott fogyasztás importthatása és a monetáris unió biztosította hitelesség miatt beáramló tőke.

² A periférikus országok azok az államok csoportja, amelyek gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségekkel rendelkeznek a központ területeivel szemben. A koncepció szinonimája a fejletlen, fejlődő vagy harmadik világ országainak

Általános vélemény, hogy egy-egy nagyobb válság a gazdasági integrációra negatív hatással van, szétfeszítheti és negatívan befolyásolhatja azt, súlyosabb esetben pedig akár dezintegrációt is okozhat. Emerson³ (1990, idézi Szijártó, 2017) az euró bevezetésének hatásait és annak költségeit elemezve arra a következtetésre jutott, hogy nem lehet egy egyértelműen magyarázni a monetáris unió kialakítását. Közgazdasági rendszer természetesen létezik, és az OCA elmélet azt próbálja vizsgálni, hogy milyen feltételek mellett lehet egy önálló országból álló csoportnak közös valutát bevezetni egységesen.

2.1. Az OCA elmélet szakaszai

Az OCA elméleteket az átláthatóság miatt szakaszolni illik, mely alapján ötféle síkot tudunk felállítani és megkülönböztetni. Az első szakasz⁴ a hagyományos/klasszikus OCA elmélet kritériumait foglalja magába. Ebben az időben a Bretton Woods-i rendszer tette szükségessé és befolyásolta az elmélet alakulását. Ebben az időben az OCA elmélet arra kereste a választ, hogy melyek azok a feltételek, amelyek segítenek enyhíteni a sokkok hatásait kötött árfolyamrendszerek esetében, ha a nominális árfolyam-kiigazítás nem releváns. A következő szakasz a '70-es évek elejére fókuszált. Ez fontos része volt az elmélet fejlődésének, hiszen ekkor vált önálló kritériumokból egy egységes keretrendszerre. A harmadik szakasz a '80-90-es évekre tehető, amikor is az OCA elmélet „újjaszületett” a GMU létrehozásával. Az utolsó két szakaszban a kiinduló kérdés megváltozott, nem a kialakítás körülményeire fókuszáltak, hanem magára a monetáris unió működésére. A fő kérdés ekkora alakult ki: Hogyan működhet optimálisan egy monetáris unió. A korábban említett módon az OCA elmélet háttere az árfolyamrendszerek választásával kapcsolatos kérdéskörből indul ki, és arra keresi a választ, hogy mi tudja mérsékelni a sokkok hatását a rögzített árfolyamrendszert használó országokban és gazdaságokban (Szijártó, 2017).

1944. júliusában 44 ország a pénzügyi rendszer szétesését megelőzve megegyezett egy olyan pénzügyi rendszer kialakításában, ahol a foglalkoztatás és árstabilitás a nemzetközi kereskedelem korlátozása nélkül érhető el. A Bretton Woods-i rendszerben a dollárhoz kötött árfolyamrendszer kialakítását kezdték meg, a dollár árát aranyparitáson keresztül rögzítették, a többi deviza árfolyamát pedig az aranyhoz kötötték. Mundell elmélete a Bretton Woods-i rendszer idején született. Az ötletében a gazdasági sokkhatások okozta problémák tompítása érdekében a lebegő árfolyamok stabilizációs lehetőségeit tartja kedvezőbbnek. Mundell a termelési tényezők mobilitását emelte ki, mint stabilizáló erőt, az integrált gazdaságok magas

³ Michael Emerson: One Market, One Money: An Evaluation of the Potential Benefits and Costs of Forming an Economic and Monetary Union 1990

⁴ Már az 1950-es években is születtek elméletek a közös valuta elméleti használatáról (Friedman, illetve Meade publikációi), viszont ezeket nem soroljuk hivatalosan a szakaszolás részéhez, csak később számos összeegyeztetés során lettek az OCA elmélethez köthető elmélet részei

fokú munkaerőmobilitással képesek lehetnek automatikusan tompítani a sokkhatásokat.

Abban az esetben, ha a termelési tényezők kellően mobilak a partnerországok között, akkor a reálárak korrekciójára és a nominális árfolyam kiigazítására, mint stabilizáló eszközre kevésbé van szükség. Kezdetben a termelési tényezők áramlása a régiók között alacsony lehet, a munkaerő esetében a migráció, átképzések, új foglalkozások tanulása és a nyelvi különbségek költségekkel járnak, amelyek inkább hosszú távon fizetődnek ki. McKinnon⁵ (1963 alapján Szijártó, 2017) már másra helyezte a hangsúlyt, abban látta a megoldást, ha egy ország nyitott, akkor a kereskedelmi forgalomba kerülő termékek ára könnyen befolyásolhatja a belső árakat, amely a lakosságot érintő megélhetési költségekre is hatással van. Ennek következménye, hogy az árfolyampolitika és a monetáris politika kevésbé hatékony. A klasszikus OCA elmélet hét kritériumot fogalmazott meg: a gazdasági nyitottság foka, a termelés és fogyasztás diverzifikáltsága, szupranacionális fiskális transzferek, a termelési tényezők mobilitása, pénzügyi integráltság, az árak és bérek rugalmassága, és az inflációs ráták (preferenciák) hasonlósága.

Mundell elméletét az 1970-es évek első felében teljesen átdolgozta, az új munkájában a pénzügyi integrációkra helyezte a hangsúlyt. Úgy vélte a közös valutát használó országok könnyebben tudják a sokkokat enyhíteni, ha szélesebb palettával rendelkező bevételi forrásokkal, és közös pénzügyi tartalékokkal rendelkeznek. Az 1980-as évek végén az OCA elmélet három új irányt vett, melyből a leginkább figyelemreméltó a főleg árfolyampolitika alkalmazására vonatkozó irány, amely újabb tényezőket fogalmazott meg a monetáris politika alkalmazására. A gazdasági és monetáris unió megvalósulása elkerülhetetlenné vált, a hangsúly az euró és a monetáris unió keretrendszerének hatásaira helyeződött. A keynesi stabilizációs keretrendszerre épített hagyományos OCA elmélet kimondta, hogy rövid távon a monetáris rendszer hatékony, hiszen lehetőség van megválasztani az ország számára optimális pontot, tehát van átváltás az infláció és a munkanélküliségi ráta között. Fontos korai megfontolásokat tett az elmélet, viszont nem tartalmaz egy átfogó egyértelmű keretet, melynek segítségével meg lehetne határozni egy monetáris unió működését, tulajdonságait, a hozzá történő csatlakozás és kialakítás feltételeit. A Tavlas⁶ (1993 nyomán Szijártó, 2017) által definiált új OCA elmélet négy kritériummal rendelkezik, melyből az első szerint a monetáris politika autonómiájának elvesztése már nem jelent akkora költséget, mint korábban. A problémát inkább a közös monetáris politika szervezése, illetve a monetáris politika hitelességének kérdése jelenti. Az államok csoportja képes arra, hogy alacsony inflációs szintet érjen el és azt fenn is tudja tartani

⁵ Ronald I. McKinnon: The American Economic Review, Vol. 53, No. 4 (Sep., 1963)

⁶ George S. Tavlas: The 'New' Theory of Optimum Currency Areas 1993

hosszú távon. A harmadik a nominális árfolyam-kiigazítás hatékonyságával kapcsolatos rendszereket szedi össze. Az árfolyampolitika nem mindig hatékony, mint kiigazító eszköz, mivel nem képes a külső egyensúlyt csupán a nominális árfolyam-kiigazítás helyreállítani. Egy monetáris közösségben az árfolyamokat leginkább pénzügyi jellegű sokkok fogják érni, ezek kezelésére nem hatékony eszköz a nominális árfolyam-kiigazítás. A negyedik tényező a nemzeti munkaerőpiacok és a közös valuta kapcsolata. A monetáris közösség létrehozásakor az egyes államok különböző intézményekkel rendelkeznek a munkaerőpiacot illetően, amelyek a közös pénz hatására eltérő fejlődést mutathatnak a bérekben és árakban.

Az 1970-es évek közepétől az elmélet teljesen eltűnt a közgazdasági gondolkodásból, és csak akkor került elő újra, amikor az 1980-as évek végén az európai monetáris unió kialakítása valósággá vált. Az OCA elméletek használatát nehezíti, hogy az egyes fázisok különböző kérdéskörökre reflektálnak, így kezdetben statikus, később dinamikus megközelítés érvényesül, más és más közgazdasági háttérrel rendelkeznek. A kritériumrendszer állandóan növekszik. A GMU vizsgálata kapcsán a tagállamok közötti strukturális különbségek és egyensúlytalanságok emelhetők ki. A globális pénzügyi válság és a nyomában kialakult szuverén adósságválság megtörte a 2000-es évek kedvező gazdasági fejlődését és újra hangsúlyossá vált az a kérdés, hogyan működhet megfelelően (optimálisan) az euróövezet. A felmerülő kérdések az OCA elméleti hálózathoz vezetnek vissza, ahol leginkább egy keretrendszerre kell gondolni, amely hasznos megállapításokat tehet a monetáris integrációk működésével kapcsolatosan. A GMU reformjait az OCA elméletekhez lehet kapcsolni. A 2000-es évek válságmentes időszakában született exogén OCA elmélet azt szorgalmazta, hogy olyan intézményi keretrendszert kell létrehozni, amely elősegíti a monetáris unió optimálisabb működését. Továbbá az intézményi reform tartalmaz olyan kiegyensúlyozó mechanizmusokat, amelyek alapjai a hagyományos OCA elméletben gyökereznek. Az OCA elmélet egyes részei még a mai napig is alapvető megfontolásokkal járulnak hozzá a monetáris integrációk, és a GMU működéséhez (Szijártó, 2017).

3.ANYAG ÉS MÓDSZER: ORSZÁGTANULMÁNYOK

Az alábbi fejezetben az országtanulmányok következnek, amely során mindkét ország tekintetében átnézésre kerül az integráció kezdete az 1990-es évektől, valamint az Unióhoz való csatlakozás. A horvát oldalon kiemelten foglalkoztam a gazdaság, azon belül is a turizmus szerepével. Magyarország esetében kifejtésre került az euróhoz való hozzáállás és a bevezetés hatásai, valamint az aktuális vélemények vizsgálata. Ezt követően a részletes országtanulmány ismeretében a kettő ország összehasonlítása történik a következő (4.) fejezetben.

3.1 Horvátország

3.1.1. *Az euroizáció folyamata Horvátországban*

A definíció szerint a dollarozáció (dollárosítás) vagy euroizáció (eurósítás) az a folyamat amikor az amerikai dollárt, az eurót vagy egy másik ország valutáját egy második ország saját belföldi valutájaként jogilag is elfogadja és használja. A dollarizációt általában olyan országok választják, ahol magas az infláció, és stabilizálni szeretnék az árszintet, illetve a gazdaságukat. Azok az országok, amelyek kereskedelmi vagy pénzügyi kapcsolatban erős integrációt mutatnak az Egyesült Államokkal, előnyösnek tarthatják a dollárosítást (de hasonló a helyzet az Európai Unióban is, az euróra vonatkozóan). A folyamat során fizetőeszközként fogadják el az említett valutát egy másik országban, és idővel a preferált pénznem is ez lesz, ezáltal a megtakarítások tárolására a fizetésekre és az áruk és szolgáltatások beárazásához is ezt használják. A dollarizáció hozzájárul a területek/országok közötti integráció elmélyüléséhez, a kereskedelem során ugyanis kevesebb tranzakciós költség merül fel, az áruvásárláshoz egyik fél sem szembesül átváltásokkal. Az azonos valuta használata gyorsabbá és olcsóbbá teheti az egymás közötti kereskedelmet is (Zanzarali; 2022). Az EU-csatlakozást megelőző 15 évben Horvátországban viszonylag magas szintű euroizáció volt tapasztalható a 2000-es évek kezdetétől annak ellenére, hogy az infláció alacsony volt. A 2008-as válság idején nőtt meg az infláció az országban, az azt megelőző években a háború lezárásától számított években igen kedvezően alakult az árszínvonal (Trading Economics, 2023). Már a 2000-es években is a bankbetétek, illetve a forgalomban lévő készpénz háromnegyedét euróban tartották. Horvátország függetlenné válásakor az euroizáció magas volt az országban, és az ezt követő 20 éves időszak alatt sem csökkent. Az euró bankjegyek mennyisége a kuna bevezetését követően is jóval nagyobb mértékben volt jelen, mint a hazai valuta bankjegyek mennyisége (Kraft, 2003). A magas szintű dollarizáció (euroizáció) erőteljesen korlátozza az árfolyam rugalmasságát. Amennyiben pedig az árfolyam rugalmasság korlátozva van, a monetáris politika zavartalan működése is gátolva van. Sokkokat idézhet elő a gazdaságban, melyek

devizaleértékelődést okozhatnak. Az árfolyamingadozások a megtakarítások összetételében is változást idézhetnek elő, illetve a változások átgyűrűzhetnek az árakba is.

A háborút követően Horvátország nem rendelkezett saját nemzetközi tartalékokkal, mivel a Jugoszláv Nemzeti Bank birtokolta ezeket (Kraft, 2003). Horvátország hivatalos pénzneme a jugoszláv dinár volt, majd a függetlenségük elnyerése után bevezetésre került a horvát dinár (Staycroatia, 2023). Az elkövetkezendő években a Horvát Nemzeti Bank lépéseket tett a monetáris politika szerkezetének átalakítása érdekében. Megszűntek a mezőgazdaságnak nyújtott közvetlen hitelek, a befektetési kamatrátákat pedig liberalizálták. A Horvát Nemzeti Bank (HNB⁷) nemzetközi tartalékai az alacsony gazdasági aktivitás miatt növekedni tudtak. A monetáris politikában bekövetkezett változások, valamint néhány fiskális konszolidáció előkészítették az utat a stabilizáció felé 1993 őszén. A stabilizációs program egy átváltási rátán alapult, amelynek a kulcseleme a folyószámla konvertibilitás bevezetése volt. Ez lehetővé tette a lakosság számára, hogy bármely helyi valutát külföldi devizára váltsanak át. Ez a lépés jelentősen megnövelte a helyi valuta iránti keresletet is. Ezen kívül a hazai devizapiacot liberalizálták, tulajdonképpen a külföldi devizák hazai piacát, ezáltal lehetővé téve a bankok számára, hogy szabadon beállíthassák az árfolyamokat. Ezek nominális felértékelődéshez vezettek, mivel a háztartások jelentős mértékű külföldi devizával rendelkeztek (Kraft, 2003). A három évig forgalomban lévő horvát dinárt 1994 júniusában felváltotta a horvát kuna⁸ (hrvatska kuna), amelyet az addigra már teljesen elinflálódott dinár helyett 1 kuna = 1000 dinár értékben vezettek be. Horvátország hivatalos pénzneme közel három évtizedig volt jelen ezután (Staycroatia, 2023).

Az ezt követő években az inflációs helyzet kedvezően alakult Horvátországban. 1994 és 1997 között az infláció 3,6% alatt tudott maradni, a reál GDP pedig évente 5%-kal tudott növekedni. Ezzel egy időben a monetáris aggregátumok gyorsan növekedtek, de nem csak a stabilizációt követő években, hanem a teljes időszak alatt. Nagymértékű külföldi tőke áramlott az országba 1995-1997-es időszakban, ami nagyrészt annak volt köszönhető, hogy a horvát állampolgárok a külföldön elhelyezett pénzüket folyamatosan visszahozták az országba. Növekedtek a jövedelmek, a fogyasztás meredeken ívelt felfelé, az import aránya pedig megugrott. Ugyanakkor az export nem tudott lépést tartani a növekedéssel, egyrészt a lassú szerkezetváltás miatt másrészt pedig az időszakot jellemző privatizációs problémák miatt. A

⁷ Hrvatska Narodna Banka

⁸ A kuna szó jelentése horvát nyelven nyestet jelent. A középkorban a nyestbőrt fizetőeszközként használták, erre vezethető vissza, hogy pénznévvé vált. A kuna több szláv államalakulatban is szolgált fizetőeszközként. A középkori horvát területeken sokféle idegen pénz forgott. 1255 és 1384 között a horvát bán nyesttel díszített érmét veretett, de később ezek az érmék (báni dénár) az önállóságuk csökkenésével fokozatosan visszaszorultak

folyó fizetési mérlegben 1997-ben 11,6%-os deficit mutatkozott, amelyért részben egyszeri sokkok voltak a felelősek, az azonban tisztán látszódott, hogy a hiány tarthatatlan hosszú távon. A bankválság és a recesszió korai szakaszában fontos jelenség volt a kuna lassú, de folyamatos nominális leértékelődése a német márkával szemben. A horvát polgárok ismét elkezdték átváltani megtakarításaikat, és inkább külföldi devizákba fektetni tőkéjüket. Az értékcsökkenés elkerülése érdekében igyekezett a Horvát Nemzeti Bank széles körben beavatkozni, de a leértékelődést nem tudta teljesen megakadályozni. Az leértékelődés 1998 áprilisától 1999 februárjáig tartott, csupán a nyári hónapokban szakadt meg a lefelé ívelés, amikor a turisztikai bevételeknek sikerült valamelyest pörgetni az árfolyamot, de a szezon végére visszaesett a kezdeti értékre. Politikai változások miatt 1999 év végére ismét visszatért a gazdasági növekedés, amely az ezredfordulót követő első pár hónapban is érezhető volt. Az új kormány egy teljesen más politikát folytatott, egy úgynevezett költségvetési konszolidációs programba kezdett. Ez nagyobb mozgásteret engedett a monetáris politika számára. Ezen kívül az új kormány szisztematikusan elkezdte azonosítani, majd visszafizetni az elődök által hátrahagyott nagy összegű tartozásokat. Ezen lépések nagymértékben növelték a pénzügyi fegyelmet az egész gazdaságban és elősegítették a vállalkozások likviditásának növekedését is. A reál GDP 2000-ben 2,9%-kal, 2001-ben pedig 3,8 százalékkal nőtt, a monetáris aggregátumok pedig növekedésnek indultak. Az árszínvonal 2000-ben jelentősen nőtt, részben a közvetett adók és a kormány által ellenőrzés alá vont árak miatt. 2001 első felében is viszonylag magasan maradt, majd csökkenésnek indult a világban bekövetkezett olajár csökkenések miatt. (Kraft, 2003).

Horvátország 2002 december elején aláírta csatlakozási megállapodást a Közép Európai Szabadkereskedelmi Társulással (CEFTA), s ezzel a szervezet nyolcadik tagja lett, viszont formálisan csak 2003 első negyedében lépett be a CEFTA kötelékébe (Scherzer, 2003). A csatlakozási tárgyalások kezdetekor, 2005-ben a reál GDP növekedésnek indult az előző évihez képest (Sigér, 2019). Ennek oka a hazai kereslet jelentős növekedése volt, melynek köszönhetően 4,3%-ra nőtt a bruttó hazai termék értéke. 2006-ban ismét nőtt a reál GDP, egészen 4,9%-ig. (Világbank, 2023). A növekedés főleg a magánberuházásoknak volt köszönhető ebben az évben, majd azt ezt követő évben tovább fokozódott, az 5,6%-os értéket is elérte, viszont az utolsó negyedévben már érezhető volt a válság szele, emiatt csökkenés vette kezdetét. A válság 2008-ra érte el Horvátországot is, és a horvát GDP 2,4%-kal csökkent. A globális pénzügyi válság hatására 2009-ben az egyik legsúlyosabb recesszió vette kezdetét a horvát gazdaságban, a bruttó hazai termék csökkenése 7,4 százalékos volt. A következő évben sem indult meg a növekedés, a GDP ekkor 1,7%-kal csökkent. A 2011-ben további 0,3%-kal

csökkent, majd 2012-ben újabb 2,2%-kal. A kedvezőtlen makrogazdasági helyzet főleg a gazdasági válságra vezethető vissza, melyből elég nehezen tudott kilábalni az ország (Sigér, 2019). A hátrányos állapot ugyanakkor annak is köszönhető volt, hogy a válság előtti növekedés fenntarthatatlan hajtóerőn alapult, amelyet nem lehetett sokáig életben tartani.

3.1.2. Horvátország függetlenedése

A második világháborút követő viszonylag hosszú háborús konfliktus nélküli időszak után az első véresebb összecsapás az 1991 és 1995 között zajló délszláv háború volt (Juhász, 1996). 32 évvel ezelőtt, 1991. június 25-én kikiáltotta függetlenségét Horvátország, nem kívánt tovább tagja lenni Jugoszláviának (Dövényi, 2012). Ezt követően gyors változások figyelhetők meg az ország tekintetében, melyet az alábbi fejezet részletesen tanulmányoz.

Horvátország nem volt könnyű helyzetben, hiszen a háború elhúzódása, az integrációellenes és antidemokratikus vezetés, illetve a háborús bűnösök ügyei mind lassították a diplomáciai folyamatok előrehaladását. Az utóbbi években Horvátország igen nagy figyelmet kapott mind az Unióban mind a világot illetően. Horvátország azonban nem csak a csodálatos tengerpartjáról, mediterrán világáról és függetlenedési harcáról híres. Az utóbbi 15 évben sikerült egy erőteljes gazdaságot kialakítani az országnak. Kerekén 10 éve tagja a világ egyik legnagyobb integrációs közösségének, és egy évtizedes tagságát követően pedig a közös valutát is sikerült bevezetniük.

Jugoszlávia térsége hosszú évek alatt sokat változott mind politikai, gazdasági és etnikai szempontokból is. Az első világháborút követően leginkább Szerbia körül formálódó délszláv állam magában foglalta Horvátországot, Szlovéniát, Dalmáciát, Bosznia-Hercegovinát, Macedóniát és Montenegrót, valamint a bácskai és bánsági területekkel megnövelt Vajdaságot. A megalakuló Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, amely 1929-től Jugoszláv Királyság váltott igen sokféle kultúrát, vallást és nemzetiséget foglalt magában (Salamon, 2006). Lőrinczné tanulmányában (2015) arra mutat rá, hogy a jugoszláv állam széthullásában a társadalmi és etnikai okok mellett a kedvező nemzetközi lehetőségek is szerepet játszottak. Alapvetően két álláspont feszült egymásnak, ezek közül az egyiket Szerbia képviselte, mely a föderatív állam fenntartásában volt érdekelt, míg a másik oldalon lévő Horvátország és Szlovénia kettőse inkább a meglévő határok sérthetatlensége mellett újjászervezett konföderációban látták a megoldást, azonban ez hamar sikertelenségbe ütközött, ezután inkább az önállóságban látták volna a megoldást. A tárgyalások elég hamar megrekedtek, Slobodan Milošević⁹ ellenállása miatt, ugyanis a szerbek, ha bele is mentek volna a szétválásba, azt csak határrevízióval tudták

⁹ Slobodan Milošević volt szerb és jugoszláv államfő, a délszláv háborúk leginkább felelősen tartott politikusa

volna elfogadni, tekintettel elsősorban a szerb etnikumnak az ország különböző részein való elhelyezkedésére. Az ellenállás erősítette az elidegenedést és a szlovén és a horvát álláspont radikalizálódásához vezetett. Mindkét állam kikiáltotta 1991-ben függetlenségét, viszont ez komoly katonai konfliktust eredményezett; 4 hosszú év, és több száz véres harc során sikerült csak valóban önállóvá válni. A második világháborút követően az egyik legsúlyosabb és legvéresebb európai esemény az 1991 és 1995 között zajló délszláv háború volt (Juhász, 1996). A háború során a jugoszláv állam 8 részre szakadt (Laszák, 2010). A délszláv háborúk óriási mértékű kíméletlen harcokat, háborús bűnöket, etnikai tisztogatást, népirtást, koncentrációs táborokat és menekülthullámot eredményeztek (Juhász; 1996). Horvátország mellett Szlovénia volt, aki kikiáltotta függetlenségét, azonban ez az esemény jóval kevesebb halálos áldozattal valósulhatott meg, viszonylag rövid időn belül az ún. tíznapos háború során. A volt tagköztársaság etnikailag jóval homogénebb volt, és kevésbé természeti kincsekben gazdag területeket kívánt sajátjának. Horvátország esete jóval összetettebb és nehezebb volt, amely okán a függetlenedés a korábban említett módon 4 évig húzódott el. Kezdetben a horvátországi események a vidék harcaként indultak, de ezek az incidenseknek mintegy négyszáz halálos áldozatot eredményeztek. Az események megelőzte az is, hogy 1990. december 22-én életbe lépett új horvát alkotmány szerint a szerbek csupán nemzeti kisebbséget alkottak, miközben az alkotmány nem garantálta a kisebbségi jogokat. Államalkotó nemzetből csupán megtűrt kisebbségi pozícióba kerültek. 1991. május 19-én a horvát állampolgárok 93%-a szavazott az önállóság mellett, s ezen események okán nyilvánította ki 1991 június 25-én függetlenségét. A felfokozott politikai helyzet révén ez a lépés elég volt ahhoz, hogy a szerb csapatok támadásba lendüljenek a Jugoszláv Néphadsereg támogatásával. 1991 végére Horvátország területének 30%-a került szerb fennhatóság alá. Ekkor kezdődtek az etnikai tisztogatások, illetve a civilek elleni tömeggyilkolások is. Több mint 700 000 ember kényszerült lakhelye elhagyására, a horvát oldalon mintegy 16 000 halálos áldozat jegyezhető. A súlyos emberáldozatok mellett a gazdaság is megrendült, a horvát ipar 40%-a teljesen megsemmisült, a turizmus 80%-kal esett vissza, a GDP pedig közel 30%-kal csökkent. A brutális események nemzetközi közbelépésért kiáltottak. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) felismerte ezt a problémát, és a segítségükkel 1992-ben sikerült tűzszüneti megállapodást köttetni a felekkel, a kialakult állapot rögzítésével. Ez azonban csak ideig-óráig volt fenntartható helyzet, hiszen Zágráb katonai erő hiányában nem volt képes az elfoglalt területek visszaszerzésére. Az Európai Közösség 15 akkori tagállama az eredeti határokkal független államnak ismerte el Horvátországot 1992 januárjában, viszont csak azután kerülhetett rá sor, miután Zágráb teljesítette ennek az előfeltételét. A harcok során az egymással ellentétes határhúzások lehetetlenné tették a béke rendezését, és az sem segített ebben, hogy az

ENSZ neve alatt egy 14 000 fős nemzetközi békefenntartó keret érkezett az országba. Az ellenségeskedés ennek ellenére is folytatódott egészen 1995-ig. Ekkor vált ugyanis Horvátország eléggé erősnek ahhoz, hogy fegyveres erővel szerezze vissza a szerbek által megszállt területeket. Ez év tavaszán indított két villám offenzíva teljes horvát sikert hozott. Kelet-Szlavónia, Nyugat-Szerémség és a Drávaszög nevű területek csak 1998-ban kerültek vissza az „anyaországhoz”. Sajnálatos módon a horvát ellentámadás hasonlóan végződött, mint az őket ért 1991-es támadás; csak most a szerbek voltak a másik oldalon. Több százezer szerb kényszerült elhagyni a lakóhelyét, több mint 20 ezer ház semmisült meg a felégetések, fosztogatások és a szerbek elleni atrocitások során. A Hági Nemzetközi Bíróság, valamint az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1992-ben kiadott határozatában etnikai tisztogatásnak minősítette az esetet, és a történetek miatt vádat emelt a horvát hadműveletek vezetői ellen (Lőrinczné, 2015).

3.1.3. Horvátország felvételének megkezdése az Európai Unióba

Habár az ország igen rögzös úton jutott el az európai uniós tagságig, ennek ellenére rendkívül érdekesnek tartom, hogy ilyen nehéz csatlakozási körülmények ellenére 10 évvel a belépés után sikerült olyannyira megerősödött gazdasági stabilitást elérni, hogy bevezetésre kerülhetett az euró. Jelen fejezetben igyekszem a történelmi áttekintést folytatni, és utánajárni Horvátország EU-s csatlakozásának körülményeihez és hátteréhez.

A Közösség történetét végigkísérő bővítési politika azon folyamatok egyike, amely nem volt kiemelkedő gyorsaságú és rendszerváltásig a csatlakozó országok számát és gyakoriságát tekintve. A bipoláris világ megszűnése után, illetve a hidegháború befejeztével a bővítés azonban állandó napirendi pont lett (Lőrinczné, 2013). Scherzer (2003) véleménye szerint Horvátországot inkább a nyugathoz kötötte mind a történelme, mind a kultúrája, és szoros kapcsolatban állt a mai uniós országokkal is. Ennek ellenére Horvátország és az Európai Unió kapcsolata viszonylag újkeletű, a valós diplomáciai kapcsolatok elindulása a '90-es évekre tehető (Endrődi-Kovács, 2016). Habár Horvátország már az 1980-as évek végén (ekkor még Jugoszlávia részeként) kezdte meg a felkészülést az európai integrációs folyamatokra, de ekkor még elképzelhetetlennek bizonyult, hogy Jugoszlávia teljes egészében csatlakozzon a későbbiekben létrejövő Európai Unióhoz. A horvát kormány már a szabad választások előtt létrehozott egy olyan bizottságot, amely az integrációs folyamatokért felelt. A vezetők úgy gondolták az ország adottságai alapkörülmények között tudják biztosítani a gazdasági fejlődést, továbbá előnyt is élvez a többi volt kommunista országhoz képest. Gazdasági okokból igyekeztek, hogy az ország törekedjen a tagság mielőbbi elérésére. Horvátország fejlődése

azonban több szempontból is ellentétbe került. Az 1991-ben kirobban háború iszonyatos mértékben lelassította a csatlakozási folyamatokhoz vezető elképzeléseket és ötleteket. A főváros nem tudta ellenőrizni azokat a területeket, amelyek szerb megszállás alá kerültek. Tekintélyelvű rendszer alakult ki, emiatt nem szilárdulhatott meg a demokrácia az országban. Ennek köszönhetően egy rendkívül kettős, leginkább ellentmondásos rendszer alakult ki Horvátország és az Európai Tanács között. A reményekhez fűzött integráció folyamatosan szárnyra kapott, de bizonyos okok miatt mindig újból és újból elakadt. A háborút követő években Horvátország az összes többi szomszédos országgal együtt nehéz helyzetben volt, hiszen gazdasága meggyengült. Igyekeztek kilábalni a háború utáni helyzetből (Szilágyi, 2012). Jóllehet Horvátország 1991. június 25-én kiáltotta ki a függetlenségét, ennek ellenére az Európai Közösségek csak 1992. január 15-én ismerte el azt. A kilencvenes évek demokráciaellenes kormányzása, a háborús bűnösök ügyei, illetve a háború utócsengései mind lassították a folyamatok gördülékenységét (Endrődi-Kovács, 2016). A háborús helyzet miatt a horvátok nem tettek eleget a demokratikus szabadságjogokat és a sajtószabadságot érintő kéréseknek, ezért a teljes jogú tagság kérdését elnapolták. 3 évvel később, 1995 decemberében a Daytoni Megállapodás¹⁰ után került ismét napirendi pontra Horvátország teljes jogú taggá válása. Az Európa Tanács (ET) több feltételt is meghatározott, melyek közé tartozott a kisebbségek jogainak erőteljesebb védelme, a sajtószabadság tényleges biztosítása, az ET normáknak megfelelő kormányzás, valamint a szerbek visszatérítésének biztosítása és az amnesztia hirdetése a szerb harcosok számára (Scherczer, 2003).

1996 februárjában az Európai Tanács elfogadta a délkelet-európai országokra vonatkozó Regionális Megközelítés (Regional Approach) programot, melynek célja a regionális stabilitás megteremtése és a tartós béke felállítása volt. A program igyekezett a volt Jugoszláv államoknak –beleértve Horvátországot is– az egymás közötti együttműködés elősegítésére. A legfontosabb ügyek közé továbbra is a béke rendezése és a menekültekkel kapcsolatos kérdések tartoztak. 1997-ben az Európai Bizottság által készített jelentés az Európai Tanács feltételeire hivatkozva értékelte a célok teljesítésének státuszát és folyamatát. A jelentés elismerte az ország demokratikus jellegét, a kialakult helyzetet azonban erős kritikák érték, nem fogadta el a szerb kisebbséggel szemben gyakorolt politikáját. A háború negatív hatásai ellenére, Horvátország a gazdasági területein igen gyorsan fejlődött és jól teljesített, a gazdasági fejlődés kezdeti lépései hiteles képet mutattak. Az Európai Bizottság az ezredfordulóig évente adott ki értékelő jelentéseket. 1999-ben az Unió útjára indította a stabilizációs és társulási folyamatot, melynek

¹⁰ 1995. november 21-én az egyesült államokbeli Daytonban Richard Holbrooke amerikai közvetítő védnöksége alatt kötött békét, ezt ünnepélyes keretek között 1995 decemberében Párizsban írták alá

nyugat-balkáni államok voltak a részesei. A cél egyértelműen az volt, hogy elmélyítsék a kapcsolatot az államok és az EU között. Ennek megvalósulása érdekében új típusú szerződéseket dolgoztak ki. (Stabilizációs és Társulási Megállapodások; Stabilisation and Association Agreement- SAA) (Szilágyi, 2012). Habár látszólag jól haladtak az integrációs ügyek és újabb napirendi pontok felvételei, valójában súlyos problémák akadályozták a folyamatokat. Horvát részről az a vélemény erősödött, hogy az Európai Unió nem megértő, túl szoros és merev feltételeket szabnak, emiatt lehetetlenné teszik a beilleszkedés felé vezető utat. A háború utáni önérzet is erős volt a horvát állampolgároknál, nem szerették volna, ha keretek közé szorítják őket a felszabadulás után. 1998-ban a köztársasági elnök kezdeményezésére létrehozták a horvát kormány Európai Integrációs Hivatalát, melynek a feladata volt elősegíteni az ország integrációs törekvéseit, illetve összehangolni a kormány és az államigazgatási szervek integrációs tevékenységeit. A hivatal részletes összefoglalókat készített arról, hogy miképpen áll az integráció ügye a politikai, gazdasági és jogi területen. Erőteljes infrastrukturális beruházásokba kezdtek, elindult egy magas szintű autópálya-rendszer megtervezése, majd a kiépítési is. Kezdetét vették a kommunikációs fejlesztések, technológiai újítások. Ezeket a horvát állam, illetve az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) finanszírozta. Jelentős hitelekkel vett fel a Nemzetközi Valutaalaptól is, melynek következtében az államadósság az 1994-es adatokhoz képest a négyszeresére nőtt. A változást az ezredforduló hozta meg, hiszen 2000 elején a köztársasági elnök helyét egy ellenzéki politikus foglalta el. A hatalomra kerülő Szociáldemokrata Párt (SDP) fő céljává a teljes jogú tagságot tűzte ki. Az új horvát kormány villámgyorsan fogadta el a korábbi emberi jogokra, kisebbségekre és demokráciával kapcsolatos törvényeket (Scherczer, 20003). Az EU folyamatosan elismerte Horvátország integráció felé tett lépéseit. Az ötödik jelentésben¹¹ az EU az SAA keretére helyezte az értékelését. Megemlítették, hogy a demokráciát tekintve még szükséges a fejlődés, de kiemelte a változásokra nyitott, pozitív szemléletét az új kormánynak. Meghatározó momentum volt az országot illetően a Santa Maria Da Feirában megtartott tanácskozás után kiadott elnökségi határozat, amelyben kijelentette az Európai Tanács elnöksége, hogy a nyugat-balkáni államokat potenciálisan tagjelöltnek tekintik. 2002-ben a Délkelet-Európáról szóló EU jelentés igen pozitívan nyilatkozott Horvátországról; úgy gondolták sikeresen teljesített az évek során. Az egy főre jutó GDP itt volt a legmagasabb a régiót tekintve a maga 4500 eurójával. Komoly előrehaladásnak bizonyultak a horvát lépések, jól el tudtak határolódni a „balkáni ország” negatív megítélésétől. Ugyanakkor voltak elmaradások és hibák, melyek közül igen sürgetően kiemelkedtek az igazságügyi rendszert érintő problémák, illetve gyengeségnek bizonyult a

¹¹ Az Európai Bizottság 2000-ig összesen öt kiadott feltételek teljesítését értékelő jelentése (Conditionality Report)

menedékkérdés is. Az év végén a horvát kormány határozatot fogadott el az ország EU-s csatlakozásáról, amely kifejezte a csatlakozási szándékukat és megerősítette, hogy az EU-s tagság az ország külpolitikai prioritása és mindent megtesz, hogy ezen célt elérje. Ugyanakkor fontosnak tartották leszögezni, hogy a csatlakozásnak egyedi teljesítményen kell alapulnia. Kiemelték, hogy az ország örökségét, kultúráját és geopolitikáját tekintve a mediterrán övezet része Közép-Európában, és aktívan kíván hozzájárulni az Unió azon törekvéseihez, mely szerint helyreálljon a tartós béke és a politikai stabilitás Délkelet-Európában. Hangsúlyozták, hogy a horvát kormányzat minden tőle telhető lépést megtesz annak érdekében, hogy a törvényhozást és a jogrendszert összhangba hozzák az EU szabályaival. 2003 februárjában beadta Horvátország a tagság iránti kérelmét, majd egyúttal ki is fejezte a reményét, hogy pár éven belül le is zárhatják a tárgyalást, és 2007-ben Bulgáriával, illetve Romániával karöltve belép az Unióba. Az Európai Bizottság 2004 tavaszán történő vizsgálta során az országot pozitívan bírálta, és úgy határozott, hogy működőképes a demokrácia, stabil a jogállamiság és megfelelő a piacgazdaság. Innen egyenes út vezetett ahhoz, hogy megerősítsék Horvátország tagjelölt státuszát 2004-ben. Az említett tárgyalások azonban mégsem kezdődhettek meg, az ICTY (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, *Volt Jugoszláv Területeken Elkövetett Bűncselekmények Nemzetközi Törvényszéke*) szerint az ország nem tett eleget annak a követelménynek, mely szerint teljes mértékben együtt kell velük működniük. A Törvényszék még 2001-ben emelt vádat Ante Gotovina¹² ellen, akit háborús bűncselekmények miatt eljárás alá vontak. 2005 végén elfogták Gotovinát. A Bizottság értékelése szerint a periódus vizsgálatát követően a politikai folyamatokat jónak, összességében azonban túlságosan lassúnak ítélték meg az országban, a bírósági struktúra volt viszont a leginkább rossz helyzetben, ugyanis egyáltalán nem működtek hatékonyan. Az eljárások hosszúak voltak, és számos probléma merült fel a bírói képzéssel és kiválasztással kapcsolatban. Ezeket a problémákat pedig csak koherens, hosszú távú, jól kidolgozott stratégiával lehetett volna megoldani, mely nélkül nem jöhetett létre független, átlátható és megbízható rendszer. Az egészségügyben és az építkezéseken is erőteljes korrupciót tapasztaltak. A vállalatok fejlődését lassúnak ítélte a Bizottság, mindazonáltal ezen problémákat tekintve is egy működő piacgazdaságnak tekintették az országot. Az ország számára 2005-ben elkészített csatlakozási partnerség 2006-ban lépett életbe (Accession Partnership), melynek az volt a célja, hogy elősegítse a horvát hatóságok munkáját annak érdekében, hogy megvalósíthassák a csatlakozáshoz szükséges reformokat. Az Európai Bizottság által kiadott jelentésben elfogadták a bírósági rendszer átalakítása terén

¹² A horvát hadsereg háborús hőisének tartott nyugalmazott vezérezredese. 2012-ben mentették fel a volt horvát tábornokot, a hágai ENSZ-törvényszéknek a fellebbviteli tanácsa által. A délszláv háborúk során elkövetett súlyos bűncselekményei miatt ítélték

végbement fejlesztéseket, továbbá a korrupció elleni harcban elért változásokat is pozitívan bírálták. Kifogásolta azonban, hogy lassan halad az elveszett vagyonok visszaszámaztatása, és lassúnak ítélte meg a privatizáció folyamatát. 2006-ban 35-ből 2 fejezetet sikerült lezárni, 2007-ben egyetlen egyet sem. Csak lassan haladtak a feltételek teljesítésével, ebből kifolyólag minden jel arra utalt, hogy fel kell gyorsítani az ország lépéseit, máskülönben csak évekkel később fogja elérni a kívánt szintet, ami a csatlakozáshoz elengedhetetlen. Az ezt követő időszakot eléggé megterhelte a Horvátország és Szlovénia között kialakuló határvita, amelyet nagyon nehezen sikerült rendezni (Szilágyi, 2012). A vita háttérében a tengeri kijáratról szóló kérdés állt (Endrődi-Kovács, 2016). A Szlovéniával fennálló határvita mellett egyéb helyeken is hiányosságok mutatkoztak, többek között az igazságszolgáltatásban még mindig nem egyeztek meg, illetve a versenypolitika kérdésében sem sikerült előrébb jutni (Sigér, 2019). Horvátország és Szlovénia között fokozódott a feszültség, melyben az EU közvetítő és békítő szerepet igyekezett betölteni. A javaslatokat és a kompromisszumos kérdéseket újból és újból elutasította vagy az egyik, vagy a másik fél, viszont Szlovénia abból a szempontból előnyben volt, hogy ő már tagország volt. A változást a korábbi miniszterelnök helyére érkező, más szemléletű és gondolkodású vezető, Jadranka Kosor hozta (Szilágyi, 2012). Ivo Sanader helyébe lépő Jadranka Kosornak szembe kellett néznie az akkorra kiteljesedett gazdasági válsággal, amellett, hogy az uniós tárgyalásokat is le kellett zárni (Sigér, 2019). Az új miniszterelnök azonban jól vette az akadályokat, sikerült rövid időn belül megállapodnia a szlovén államfővel a határat érintő kérdésekben. Ezzel ez az akadály megszűnt, Szlovénia nem gátolta a továbbiakban az ország csatlakozását. 2009-ben ismét öt fejezetet zárhatott le Horvátország, míg a következő évben 2010-ben már további 13 fejezetet. Néhány fejezetet tekintve azonban rendkívül lassan haladtak a folyamatok. Az igazságszolgáltatást, az alapvető jogokat és a bírói testületeket (23. fejezet), valamint a versenypolitikát (8. fejezet) érintő fejezetek lezárása volt a legproblémásabb és a legtovább elhúzódó (Endrődi-Kovács, 2016). 2011 márciusában a Bizottság a 23. fejezettel összefüggő hiányosságokra hívta fel az ország figyelmét, de a korábban említett problémák mellett bajos volt a halászat ügye is (Szilágyi, 2012). Az országgal folytatott tárgyalások végül 2011. június 30-án értek véget, ekkor sikerült lezárni az összes nyitott és stagnáló fejezetét (Sigér, 2019). Az EU döntést hozott, és kitűzte a csatlakozás várható időpontját. A horvát állam ebben a két évben igyekezett minden követelménynek megfelelnie, és amiben csak lehet fejleszteni igyekezett, hiszen egyetlen egy cél lebegett a szemük előtt: valódi és fontos taggá válni az Európai Unióban. A csatlakozás végső dátuma kapcsán az évek folyamán több lehetséges időpont is felmerült, míg végül 2013 július 1-jén az ország 28. tagállamként valóban csatlakozhatott és teljes jogú Uniós tagállammá

vált (Endrődi-Kovács, 2016).

3.1.4. Horvátország csatlakozik az eurozónához

Alig tízéves európai uniós tagság után 2023. január 1-jén lépett be Horvátország az eurozónába és a schengeni övezetbe. A térség 1985 óta folyamatosan bővül, és több mint 400 millió embernek biztosítja a szabad mozgást különösebb eljárás nélkül hiszen az övezeten belül nincs határellenőrzés, szabadon lehet közlekedni a tagországok között.

A 2013-as európai uniós csatlakozást követően Horvátország bízott abban, hogy minél hamarabb a schengeni térség országai közé is csatlakozhat, azonban nem sikerült teljesíteni a 2016-ra tervezett követelményeket. Többek között a migrációs válság is keresztülhúzta a számítások, emiatt pedig lekerült a napirendi pontról a társulás. A fő ok arra volt visszavezethető, hogy az adriai ország a viszonylag kis méretéhez képest aránytalanul hosszú határszakaszokkal rendelkezik, amelyek közül több nem uniós országgal találkozik, ezeket a határokat pedig meg kellett erősíteni. Több mint 1000 kilométer hosszú a határvonal a bosnyák területeken, és természetes akadály ezeken a részeken nem igen található. A szerbiai határszakaszon nem volt ilyen gond, hiszen a Szerbiával közös határterületeken a Duna jól elválasztja egymástól a két országot. A montenegrói határszakasz sem különösebben okozott problémát, hiszen a szárazföldi szakasz, ami a két országot összeköti csupán 22 kilométer hosszú (Hordósi, 2023).

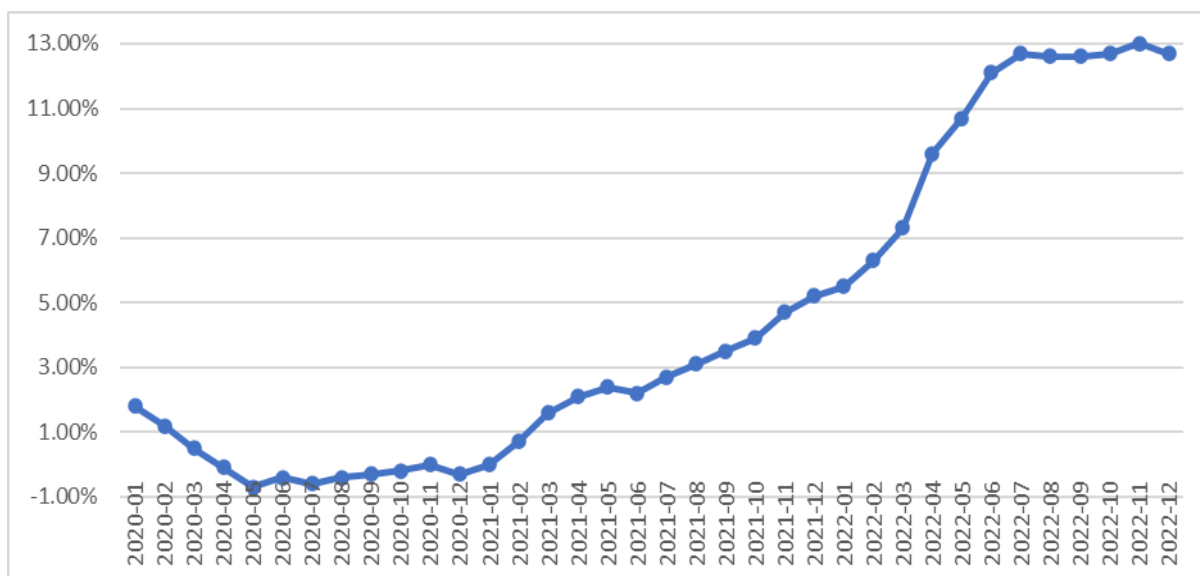
2019 júliusában Horvátország pénzügyminisztere bejelentést tett, mely szerint az ország hivatalosan is kérni fogja a felvételt az európai árfolyam-mechanizmusba (ERM II). Legkésőbb 2024-ben szeretnék volna bevezetni az eurót az országba, de a cél a minél korábbi átállás volt. A konvergenciakritériumok értelmében, ahhoz, hogy akár már 2023 elején bevezetésre kerülhessen az euró, 2020 kora nyaráig be kellett lépni az ERM II-be (Marincák, 2019).

A horvát állam valutája végül 2020. július 10-én került be az árfolyam-mechanizmusba. Az első két Európai Központi Bank által publikált konvergencia-jelentésben a költségvetés egyenlege még a nem teljesített státuszba került a 3. és 4. jelentésben azonban már nem tartozott a problémás területek közé. Az államadósság folyamatos csökkenése, majd a 2020-ban elnyert ERM II tagság a korábban nem elfogadott területeket is pozitív eredményeket hozott a jelentések szempontjából. Amikor az ország csatlakozott az integrációhoz a költségvetése nagymértékben dőcögött, az adóbevételek egyáltalán nem fedezték a kiadásokat. A belépést követően ezért túlzott-deficit eljárás indult az állam ellen. Az ország segítségére voltak az egyre növekvő EU transzferek és a stabilitást ígérő integráció is serkentette a beruházásokat, amely elősegítette, hogy a kormányzati bevételek növekedjenek. Horvátország GDP-arányos költségvetési hiányának alakulására negatívan hatott a Covid-19 járvány. 2020-at megelőző

években az ERM II tagság hiányán kívül problémás terület volt még az államadósság, amelyet még a csatlakozás előtről hozott magával. Horvátország államkötvényeinek a kamata lefelé ívelő tendenciát mutatott, folyamatosan esett a belépést követő évtizedben. Ez a javuló költségvetési helyzet következtében, illetve a hitelkrízisből való kilábalásnak köszönhetően általánossá vált hozamcsökkenésnek volt köszönhető. A horvát állampapírok jövedelmezősége sosem lépte túl a konvergencia referenciaértékének alakulását. Ennek háttérében a strukturális reformok álltak, illetve a jól látható törekvés a költségvetési egyensúly elérésére. 2020 előtti években a hitelminősítők Horvátország adósságát felfelé értékelték, amely szintén hozzájárult a hozamcsökkenéshez. A hosszú távú kamatrátához hasonlóan az infláció sem lépte át a határszintet az EU-tagság óta. A kuna árfolyama stabilnak volt tekinthető, ezért egyértelműen fennállt az eurozónához viszonyítva az árak stabilitása. Ezen a kritériumon Horvátországnak nem különösebben kellett aggódnia. Az elmúlt másfél évtizedben leginkább a turizmusra épülő ágazatok miatt viszonylag stabil volt az ország valutája. 2020-ban az euróval szemben 7,4595-ös minimum és a 7,5913-as maximum között ingadozott az árfolyam, amely gyenge voltalításnak tekinthető. A 2020-as ERM II-be való belépéssel egyértelművé vált az ország szándéka, és áttörést hozott az euró átvétele szempontjából. Fontos üzenetet hordozott magával, amely azt jelentette, hogy az állam felkészült szintet lépni az integrációs folyamatokat tekintve, amelyet az európai partnerek is elfogadtak. Látható jelei voltak, hogy az ország kész a tervezett céldátumra 2023-ban a konvergencia-program szerint átvenni az eurót (Vigh, 2020). 2022. június 16-án az eurócsoport jóváhagyta az euróövezeti tagállamok által a Tanácsnak címzett ajánlást. Ebben a miniszterek egyetértettek az Európai Bizottság és az Európai Központi Bank arra vonatkozó elfogadó értékelésével, hogy Horvátország teljesítette a konvergenciakritériumokat. Ez volt az első lépés abban a folyamatban, amelyben jogi aktusokat fogad el az EU Tanácsa, amelyek lehetővé teszik Horvátország számára az euróövezeti tagságot. Az eurócsoport elnöke, Paschal Donohoe pozitívan vélekedett az ajánlás elfogadásáról, és hangsúlyozta *„elismerésem szeretném kifejezni a horvát kormány felé, mivel az elmúlt néhány évben – a különösen nehéz körülmények ellenére – elkötelezetten és keményen dolgozott annak érdekében, hogy elérje ezt az eredményt”* (Consilium, 2022a).

2022. július 12-én az EU Tanácsa elfogadta az utolsó három jogi aktust, amely szükséges volt ahhoz, hogy Horvátország bevezethesse 2023 januárjában az eurót. Ez volt az utolsó mozzanat, amely után a Tanácsban lezárult a folyamat, melynek eredményeképpen szabad út nyílt az euróövezeti tagság felé az ország számára. A három jogi aktus egyike az euró és a kuna közötti átváltási árfolyam meghatározása volt, ahol végül az átváltási árfolyamot 1 EUR = 7,5345 kunában határozták meg, amely megfelelt az ERM II középárfolyamának (Consilium,

2022b). A szükséges jogszabályok elfogadásával lezárult az a folyamat, melynek eredményeképpen Horvátország január elsején az eurózóna 20. tagjává vált. Az Európai Bizottság 2022. évi konvergenciajelentésében tette közzé, hogy Horvátország megfelelt a konvergenciakritériumoknak, és hivatalosan is felvételt nyert az eurózónába. A jelentésben 2020. május 19. és 2022. május 18. közötti kétéves időszakot vették figyelembe, azonban a Bizottság figyelembe vette az olyan kiegészítő mutatók változását is mint a devizatartalékok és a rövid távú kamatlábak változása. A vizsgált tagállamok közül kettő vett részt az európai árfolyam-mechanizmusban; Horvátország és Bulgária. A jelentésben olvashatóan a „*jogszabályok összeegyeztethetőségére és a konvergenciakritériumok teljesítésére vonatkozó értékelés fényében, az egyéb releváns tényezőket is figyelembe véve a Bizottság úgy ítéli meg, hogy Horvátország teljesíti az euró bevezetésére vonatkozó feltételeket*” (EKB,2022). Az ország teljesítette az árstabilitási kritériumot, hiszen az átlagos inflációs ráta a 2022 áprilisát megelőző 12 hónapban 4,7% volt (a referenciaérték 4,9%). 2021-ben az éves HICP-inflációs ráta¹³ 2,7% volt, ami az ezt megelőző évben mért 0%-hoz képest erőteljes növekedést mutatott. Az 1. ábra jól bemutatja a HICP inflációs ráta változását 2020 és 2022 közötti két évben Horvátországban. Az infláció 2020 áprilisa és 2021 januárja között negatív volt, főleg az energiaipari termékek alacsony és negatív inflációja miatt. 2021 végén és 2022 első hónapjaiban megnövekedett, és elérte a 9,6%-ot, majd ezt követően még magasabbra emelkedett.

1. ábra: Harmonizált fogyasztói árindex változása 2020 és 2022 között havi lebontásban

Forrás: Eurostat; 2023, saját szerkesztés

¹³ Az Európai Unió tagországaiban a nemzetközi összehasonlítás biztosítása érdekében használt harmonizált fogyasztóiár-index (HICP)

A magas infláció azonban nem csak itt volt jellemző ebben az időszakban, hanem egész Európában, amely visszavezethető a nyersanyagárak drágulására, az orosz-ukrán háború okozta kínálati problémákra, illetve az energia és élelmiszerárak drágulására (Erdélyi, 2023). 2023-ban az infláció folyamatosan csökkent az előrejelzéseknek igazat adva, az év első negyedévének végére már 10,7% volt, júliusban pedig tovább zsugorodott 7.3%-os értéket mutatva (Trading Economics, 2023). A jelentésben olvashatóan Horvátország az államháztartásra vonatkozó kritériumokat is teljesítette. Az államháztartási hiány 2021-ben a GDP 2,9%-ára csökkent, nagyrészt az erőteljes gazdasági fellendülésnek és a Covid19-cel kapcsolatos támogatási intézkedések fokozatos megszüntetésének köszönhetően. A horvát kuna euróval szembeni árfolyama a korábbi konvergenciajelentés óta stabil szinten maradt (EKB,2022). A nemzeti valuta árfolyamának ingadozásában a szezonális erőteljes szerepet játszott. A nyári időszakban a turizmus felfokozottsága miatt erősödést mutatott a kuna az euróval szemben a turizmus miatti devizabeáramlás okánál fogva (Erdélyi,2023). Az ország teljesítette a hosszú távú kamatlábak konvergenciájára vonatkozó kritériumot is. Az átlagos hosszú távú kamatláb 2022 áprilisában 0,8% volt, tehát jóval a 2,6%-os referenciaérték alatt maradt. A hosszú távú kamatláb a világválság első két hónapjában körülbelül 60 bázisponttal emelkedett, és 2020 áprilisára 1,2%-ot ért el, ezután fokozatosan csökkent, majd 2021 végére 0,3%-ra esett vissza. A hosszú távú kamatláb 2021 decemberében lassú ütemben emelkedett, azonban 2022 első néhány hónapjában tovább nőtt. A folyó fizetési mérleg és a tőké mérleg együttes egyenlege a koronavírus járvány gazdasági következményei miatt 2019 és 2020 között a GDP 4,6%-áról a GDP 2,1%-ra esett vissza. Az idegenforgalmi exportszolgáltatások fellendülése miatt magas folyófizetési mérleg-többlet mutatkozott, és ennek köszönhetően a GDP 5,5%-ára növekedett a külső egyenleg. A horvát gazdaság kereskedelmi kapcsolatai miatt jól integrálódott az euróövezetbe, illetve pozitív képet mutattak a befektetési kapcsolatai is. Az üzleti környezetet jellemző mutatók szerint azonban még néhány helyen nem teljesített kiemelkedően, problémát jelentett az intézményi keret, a szabályozás minősége és a korrupció is megtámadható volt. Az ERM II kötelezettségvállalások részeként azonban látványos erőfeszítések mentek végbe ennek javítása érdekében, különös figyelemmel az adminisztratív terhek és a szabályozási korlátozások csökkentésére vonatkozóan (EKB,2022). A horvát euróérmék gyártása pár nappal az aktusok elfogadása után, július 18-án elkezdődtek. 2022. szeptember 5-től kunában és euróban is ki kellett írni az áruk és szolgáltatások árait, emellett az árfolyamot is jól láthatóan fel kell tüntetni és jelezni kell minden tétel esetében az év végéig. 2022. október 10-én megkezdődtek az euróbankjegyek és euró érmék kiszállításai a nemzeti bankból a kereskedelmi bankokba. 2022. december 1-jén a nagyközönség és a vállalkozások előtt is elérhetővé tették az

euróérme-készletek árusítását. Január elsején az euró bevezetése hivatalosan is megtörtént, forgalomba kerültek az euróbankjegyek és az euróérmék, a kunában vezetett bankszámlákat euróra konvertálták.

2. ábra: A horvát euróérmék

Forrás: HNB, saját szerkesztés

Az euróbankjegyekkel ellentétben az euróérmék hátoldalán minden tagállamban a saját nevezetességeik és jelképeik találhatók meg. A 2. ábra szemlélteti a hivatalosan forgalomba kerülő euróérme-sorozat nyolc különböző címletét (1 cent, 2 cent, 5, 10, 20, 50 cent, továbbá 1 € és 2 €) (HNB, 2022).

Az euró bevezetése utáni két hétben párhuzamos forgalmazás volt érvényben, mind az eurót mind a kunát lehetett használni. A kunabankjegyeket és érméket a bevezetést követő egy évben (100 bankjegy/beváltási ügylet) térítésmentesen lehet beváltani a kereskedelmi bankoknál a Pénzügyi Ügynökségen, illetve postán. A Horvát Nemzeti Bank, 2024. januártól időkorlát nélkül veszi át a kunabankjegyek átváltásának feladatát, az érmék beváltását pedig 2025. december 31-ig vállalja. Az euroövezet más nemzeti bankjai január 1. és február 28. között térítésmentesen, rögzített átváltási árfolyamon váltottak be kunabankjegyeket, azonban az átváltható összeg ügyfelenként és tranzakciónként legfeljebb napi 8000 HRK lehetett (EKB, 2023). Az euró átvétele kapcsán megtiltották az áremelést, azonban ez nehezen volt szabályozható a bevezetést követő hónapokban. Kiugróan magas áron árulták a kávé, a cigarettát, a kenyeret, de bizonyos szolgáltatások ára is látványosan megugrott, többek között a hajvágás és a taxizás ára is jóval drágább lett. A kormány az euró bevezetését követően igyekezett hatósági intézkedésekkel és gyakori ellenőrzésekkel enyhíteni és csökkenteni az áremelkedést (Erdélyi, 2023).

3.1.5. Horvátország regionalitása, gazdasága és turizmusa

Horvátország kedvező földrajzi elhelyezkedése miatt Európa egyik legkedveltebb turisztikai desztinációja. Területe 55 000 km²; népessége a 2023-as statisztikai adatok alapján 3 850 894 fő. Az ország a Balkán-félsziget északnyugati részén helyezkedik el, mely a közép-európai és a délkelet-európai térséget köti össze. Két nagy részre oszlik, egy Dráva–Száva közti, szlavóniai sávra és egy tengerparti, dalmáciai részre. A tengerparti sávot korábban nehezen járható hegyláncok választották el a belső területektől, de ma már a vasúti összeköttetés mellett autópályák is biztosítják az áthaladást. Az ország legjelentősebb természeti erőforrása a turizmusnak kedvező klíma és az egyik legkülönlegesebb és legtisztább európai tengerpart. Az ország jó helyzetben van abból a szempontból, hogy Jugoszlávia mediterrán jellegű tengerpartjainak közel a 90%-át örökölte meg (Pap, 2006).

A Dinári-hegység területe változatos képet mutat, ugyanis a térség erőssége kiváló természeti adottságaiban rejtőzik, így gazdag érintetlen erdőségei turisztikai látványosságnak számítanak. Ennek ellenére azonban ez a régió az ország egyik fejletlenebb térsége, amelyet a nagyon alacsony népsűrűség és szegényes infrastruktúra jellemez, emiatt jelentős állami támogatásra szorul. A tengerparti szakasz Horvátország szigeteit öleli fel, amely rész az ország legvárosiasabb része, versenyképessége a turizmus és magas színvonalú szolgáltatóipar. A régió szintén állami segítségre szorul, a legszegényebb területei a szigetek, ahol a gyér lakosság, és a versenyképes gazdaság kialakulásának nem kedvező természeti viszonyok mindennaposok. Nyugat-Horvátország a legkisebb népességgel rendelkezik, mégis ez számít az ország magterületének, hiszen itt vannak a fejlett feldolgozóipari egységek és a kikötők. Itt találhatóak a legfontosabb hegyvidéki területek és legszebb nemzeti parkok, ugyanakkor a régió sikere abban rejlik, hogy az ország legjelentősebb bevételi forrásának, az idegenforgalomnak a centruma, s ide összpontosul a turisztikai kapacitások fele. A déli területek szintén az idegenforgalom fő célpontjai, melyben szerepet játszanak a területen fellelhető történelmi- kulturális városok és nevezetességek, többek között Split, Dubrovnik és Zadar turisztikai látnivalói. Kelet-Horvátország (illetve Észak-Horvátország egy része) az állam leghátrányosabb helyzetben levő régiója, melyben a háborús pusztítások, a határmentiség és a sivár és egyhangú gazdaság, az agrárágazat túlsúlya meghatározó szerepet játszik. A horvát regionalitásnak egyértelműen a legszembetűnőbb problémája, hogy hatalmas különbségek vannak a régiók között. Az egykori Jugoszlávia egyik legfejlettebb tagköztársaságában a második világháború után bekövetkező iparosodásnak Horvátország gazdasági szempontból ugyan nyertese volt, de mindez a vidékről elvándorlás a népesség városokba költözését,

valamint a városok és a vidéki térségek közötti különbségek megnövekedését eredményezte (Lőrinczné, 2015).

A gazdaságának a húzóágazata az Adriai-tengerhez kötődő turizmus, melynek köszönhetően az ország a 2000-es évek elejétől növekedési pályára állt; a növekvő idegenforgalmi bevételek jelzik a tengerhez kapcsolódó gazdaság erejét (Pap, 2006).

Meghatározó a szolgáltató szektor, amely a GDP 60%-át teszi ki, és a munkavállalók 2/3-át foglalkoztatja (kb. 1,14 millió ember). 2021-ben a turizmus aránya a GDP-ben a koronavírus-járvány hatására csökkent, 2019-es 24,8%-ról a 16,1%-ra esett vissza, viszont még így is az első helyen végzett az EU többi országával összehasonlítva (2. helyen Görögország 14,9%, 3. helyen Portugália 10,9%). A horvát állampolgárokat is figyelembe véve 2021-ben 12,8 millió fő érkezett a horvátországi szálláshelyekre, amely a Covid-19 járvány utáni visszaesést követően a szektor megerősödését mutatta. A járvány előtti években azonban még ennél is magasabb volt a turizmus aránya, 2019-ben csak a külföldi turisták száma meghaladta a 17 millió főt. Az ország ennek ellenére még így is kiemelkedő adatokkal rendelkezik a régióban, hiszen 2021-ben Csehországban és Lengyelországban volt nagyobb nemzetközi látogatottság, mindkét országban közel 2,5 millió nemzetközi látogatót regisztráltak, míg Magyarországon ez a szám 1,9 millió fő volt. 2021-ben a Statista Research (Statista, 2023) adatai szerint a legtöbb külföldi látogató (mintegy 2,7 millió turista) Németországból érkezett Horvátországba, de Magyarország, Lengyelország, és Csehország számára is kiemelt desztináció. A három országból 2021-ben összesen körülbelül 2,1 millió turista választotta nyaralási céljául az országot. Erdélyi (2023) szerint 2022-es évben nagy reményekkel álltak a szezonhoz, azonban az orosz-ukrán háború következtében a második negyedévben kissé megtorpant az első három hónapot követő lendület, de a nyár ennek ellenére mégis nagyon jól alakult (Gosztola, 2022). A Statista (2023) adatai alapján ebben az évben is a hasonlóan alakult a top10-es rangsor, 3,3 millió német turista látogatott az országba. A lengyel, magyar és cseh turisták száma összesen 2,8 millió főre ugrott, de magyar turisták száma is látványosan megnőtt, a 2021-es 720.000 főhöz képest, hiszen 2022-ben már 835.000 magyar választotta külföldi úticéljául Horvátországot. A koronavírus-járvány a vendégéjszakák számára is negatív befolyással volt. A járvány előtti években 91,2 millió vendégéjszakát töltöttek el az országban, míg a 2021-es időnyben ez a szám a látványos csökkenést követően 70 millióra ugrott (Erdélyi, 2023). 2022-ben már majdnem sikerült elérni a koronavírus-járvány előtti 2019-es csúcset, hiszen ebben az évben az Eurostat adatai alapján 90 millió vendégéjszakát töltöttek el a turisták (Eurostat, 2023).

Horvátország turisztikai minisztere sajtóközleményében azt jelentette ki, hogy a schengeni övezethez való csatlakozással a turizmus ágazata tovább fejlődhet, és az euró bevezetésével még több turistát fog vonzani reményeik szerint az elkövetkezendő években. 2022-ben a külföldi vendégektől származó bevételek az első három negyedévben elérték a 11,64 milliárd eurót, ami 43%-os növekedés az előző év ugyanezen időszakához képest (Infostart, 2023).

Horvátország árukereskedelem szempontjából a közepes nyitottságú országok csoportjába tartozik. Az áruexport GDP-hez mért aránya 2020-ban 42% volt, míg az importé 49%. A külkereskedelem a horvát GDP-hez mért aránya 91% amely nem csak Európában, de világszinten is átlagosnak mondható. A szolgáltatások külkereskedelme szempontjából azonban kiemelkedő, mivel annak GDP-hez mért aránya 2020-ban 25% volt. Horvátország szoros külkereskedelmi kapcsolatban áll az eurózóna tagjaival, ez a csatlakozással még inkább elmélyülhet. Horvátország három legfontosabb áruexportpartnere Németország, Olaszország és Szlovénia. A külkereskedelmi mérlege azonban 1993 óta hiányt mutat, az ország több terméket exportál, mint amennyit importál. 2021-ben 22,8 milliárd dollár értékben exportált, és 34,6 milliárd dollár értékben importált. 2022 első három negyedévében az export 19,8 milliárd euró volt, míg az import 34,7 milliárd eurót tett ki, amely összesen 15 milliárd eurós deficitet mutatott. A legfontosabb exportcikkek az országban az elektromos berendezések, a bányászati termékek, a finomított kőolajtermékek és a gépek, illetve berendezések. A gyógyszeripar is folyamatosan fejlődő ágazat, a gyógyszeripari termékek exportja közel 0,9 milliárd eurót tett ki 2022. január-október között, mely az összes export 4,5%-át adta. Az ország szolgáltatások külkereskedelmi egyenlege azonban többletet mutat. Ezen szolgáltatások túlnyomó részét a személyes és üzleti utazások tették ki, melyről elmondható, hogy elsősorban a turizmusnak köszönhetően pozitív Horvátországban ez az érték.

Összességében elmondható, hogy az ország az Európai Unióhoz való csatlakozást követő években egy lendületes gazdasági növekedést mutatott, amelyet a koronavírus-járvány 2019-ben megszakított. 2021-ben azonban ismét felfelé ívelő pályára lépett a gazdaság és a turisztikai szektor elkezdett visszaerősödni a korábbi járványt megelőző szintre. Fontos tényező, hogy a 2021 és 2022 években a Horvátországba érkező turisták legnagyobb része mind eurót használó országból jött. A turizmusnak köszönhetően az ország háromszor is képes volt növekedési pályára állni, először a függetlenedése után, majd a 2008-as pénzügyi válságot követően, továbbá a Covid-19 járvány után is képes volt talpra állni és kilábalni a válságból (Erdélyi,2023).

3.2. Magyarország

3.2.1. A rendszerváltás és az azt megelőző időszak Magyarországon

A rendszerváltás (rendszerváltozás) tulajdonképpen az az átalakulási folyamat, amelynek során a második világháború után szovjet kényszer hatására kialakult egypártrendszeri diktatúrákat Kelet-Európa legtöbb országában többpártrendszeren nyugvó parlamentáris demokráciák, az állami tulajdonon alapuló tervutasításos gazdálkodást pedig magántulajdonra épülő piacgazdálkodás váltotta fel. Ezenkívül ebben az időszakban több más szegmensben is minőségi változások következtek be, többek között a kulturális és oktatási életben is (Romisics, 2013).

Az 1960-as évek közepén felborult a magyar gazdaság egyensúlya. A konvertibilis adósságállomány kedvezőtlen összetétele miatt a pénzügyi vezetők elengedhetetlennek tartották a fináncbitelek felvételét. A Magyar Nemzeti Bank (MNB) 1966. tavaszán részletes javaslatot dolgozott ki a kapcsolatfelvételre a Nemzetközi Valutaalappal (IMF) és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankkal (IBRD - Világbank). A Központi Bizottság 1981. októberi ülésének keretében terjesztették elő az IMF-be és a Világbankba történő csatlakozásra vonatkozó javaslatot, melynek végén készült határozat felhatalmazta a Minisztertanácsot a felvétel kezdeményezésére. A csatlakozási kérelmet a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyettese 1981. novemberében adta át Washingtonban az IMF-nek, amelyet követően a hitelintézmény azonnal megkezdte a felvételi eljárást, majd a Tagfelvételi Bizottság 1982. márciusában egyhangúlag elfogadta azt. A Magyar Népköztársaság 1982. május 6-án az IMF 146. tagjává vált, majd 1982. június 24-én a Világbankhoz is csatlakozott. A magyar kvóta összegét az IMF esetében 375 millió SDR¹⁴-ben (mintegy 407 millió dollárban) állapították meg, azonban a súlyos gazdaságpolitikai problémák kezelésére a tagság nem számított megoldásnak, és pár évvel később ismét szükség volt hitelek felvételére (Honvári – Torda, 2009). A gazdasági és jóléti rendszer romlása egyre nagyobb elégedetlenséget váltott ki a lakosok között, egyre erőteljesebben jelentkeztek a civil szerveződések, az egyetemi klubok, a szakkollégiumi rendezvények, az újrainduló népfőiskolai mozgalom és vitafórumok (mnl.hu, 2023). 1986-1990 között (VII. ötéves terv) időszakában a magyar állam számos reformintézkedést hozott. Többek között megkezdődött az állami tulajdonra épülő tervgazdaság fokozatos lebontása és elkezdték megteremteni a piacgazdaságra való áttérés számos jogi feltételét (Majtényi et. al., 2010). Az első gátak 1988-ban szakadtak át; az új világ ígérete ebben az évben vált kézzelfoghatóvá. A békés jellegű, az állampárt és az ellenzék közötti megegyezések alapján végbement rendszerváltás 1988-ban kezdődött és 1989-ben gyorsult fel. A sztrájkok és aláírásgyűjtési

¹⁴ Special Drawing Rights – Különleges Lehívási Jogok (az IMF-en belüli elszámolási egység)

akciók világosan jelezték, hogy az ellenzéki szervezetek több tízezer fős aktív támogatói körrel és már befolyással is rendelkeznek. A társadalom megmozdult; az ország hangulata kezdett érzékelhetően ellenzékivé válni. A soron következő Nemzeti Kerekasztal-tárgyaláson megállapodtak a felek a szovjet típusú Alkotmány revíziójában, az alkotmányosságra felügyelő Alkotmánybíróság felállításában, a pártok működésének és gazdálkodásának a szabályozásában, az országgyűlési választások új rendjének a kidolgozásában, valamint megegyeztek, hogy népköztársaságból Magyarország köztársasággá fog alakulni. A tárgyalások végén a Németh-kormány történelmi jelentőségű döntést hozott: engedélyezte a hazánkban tartózkodó keletnémet turisták nyugati országokba történő távozását (Romisics, 2013). 1989. október 23-án, Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke, ideiglenes köztársasági elnök Budapesten kikiáltotta a Magyar Köztársaságot. A magyar történelem során ekkor harmadik alkalommal történt meg a köztársasági államforma bevezetése (Honismeret, 2019). A nagy reményekkel ellentétben a gazdasági rendszerváltás súlyos gazdasági nehézségekkel is járt és sok esetben kedvezőtlenül hatott az ipari szektorban. Különösen súlyos visszaesés alakult ki a balkáni országok és a szovjet utódállamok nagy részében, ugyanakkor a közép-európai országok (Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország) a kilencvenes években sikereket értek el a piacgazdasági átmenetben, hiszen fel tudták állítani a piacgazdaság alapintézményét, a keresletkorlátozás révén visszahelyezték a pénzt a gazdaságba, de a fejlődés nem volt törésmentes (Karsai, 1999). A Szovjetunió felbomlásával a keleti piac egyre inkább elveszett, ez az export szerkezetének átalakítását követelte. Az 1990-es tavaszi választások során Antall József az MDF elnöke szerzett jogot kormányalakításra. Az új Antall-kormány hirdette, hogy fő célok között szerepel a szabadság, a nép, a gazdasági növekedés elősegítése és az Európai Unióval való erős kapcsolat kialakítása. Az új önkormányzatok bevezetésével a Magyar Köztársaság demokratikus államigazgatási rendszere teljessé vált. Az Antall-kormány, hasonlóan a keleti szövetségi rendszerek lebontásához, a nyugati integrációs szervezetekhez való csatlakozás terén is a Németh-kormány előkészítő munkájára támaszkodhatott (Romisics, 2013).

3.2.2. Az ezredforduló és az Európai Unió csatlakozás időszaka

A rendszerváltás egyik fő hajtóereje és mozgatórugója az Európai Közösségek (1993-tól Európai Unió) irányába való orientálódás volt. Magyarország tulajdonképpen már az 1960-as évek végétől kezdett nyitni a Közösségek felé mezőgazdasági és kereskedelmi szerződések

által, majd az 1970-es évektől már az ágazati megállapodások is születtek a Bizottság kezdeményezésére (OK, 2019). Habár a kapcsolat elmélyítésére nyitott lett volna mindkét fél, de KGST (Kelet-Közép-Európai Gazdasági Társulás) -tagállamok esetében korlátozott lehetőség álltak rendelkezésre. A viszony javítása ebben az időszakban egy összetett politikai és gazdasági folyamat volt, amelyhez az országnak óvatosan kellett közelítenie. Meg kellett őriznie bizonyos mértékű elkötelezettséget az KGST-hez, anélkül, hogy eldobná a nyugati lehetőségeket (Balázs, 2016). A Német-kormány időszaka alatt, 1988-ban kereskedelmi és gazdasági együttműködési szerződést kötött a szervezettel hazánk, a Német-kormány időszaka alatt, s bár különleges kedvezményeket nem kapott, de már ez is segített az addigra kialakult diszkrimináció enyhítésében (Romisics, 2013), továbbá az Európai Közösséggel szemben helyreállította Magyarország jogait (Balázs, 2016). 1990-ben kezdte meg az EK az Európai Megállapodások révén a lehető legliberálisabb piacnyitást szolgáltatni a térség országainak, s ezzel párhuzamosan a NATO¹⁵ is nyitottabbá vált, de mindkét integrációs szervezetnek szüksége volt időre, mivel jelentős minőségi változásokat kellett elvégeznie a belső struktúrájában (Becsey, 2001). Előrelátó és határozott lépéseket téve Magyarország (Lengyelországhoz hasonlóan) meglehetősen korán nyitott a Nyugat felé és igyekeztek normalizálni a viszonyukat a nyugat-európai szervezetekkel. Ezek a korai lépések, illetve a békés rendszerváltozás sikere befolyásolták az országok tekintélyét mind a hazai, mind nemzetközi szinten (Balázs, 2016). 1990-ben elindult a PHARE¹⁶ program, melynek köszönhetően 300 millió ECU¹⁷ összegű segítséget nyújtott az EK Magyarországnak (és Lengyelországnak) 1991-ig (OK, 2019). Az EK és Magyarország közötti társulási megállapodás a rendszerváltást követő első többpárti parlament megválasztása után, 1990 derekán vált politikailag lehetségessé és aktuálissá. 1991 decemberében megkötött, majd 1994-ben életbe lépett magyar–EK társulási megállapodás meghatározta Magyarország és az Európai Unió kapcsolatainak keretfeltételeit több mint egy évtizeden át. A társulási megállapodás egy átmenetet képezett a teljes jogú tagság irányába, és szabályozta az Közösséggel való kapcsolatokat, a gazdasági, politikai, valamint jogi dimenziókat is (Balázs, 2016).

Az EK iránti kereskedelem hatalmas növekedése részben az Európai Közösség gyors piacnyitásának és nagyvonalú kereskedelmi politikájának eredménye volt. A megállapodás a kereskedelem területén az ipari termékek szabad kereskedelmét és kölcsönös mezőgazdasági

¹⁵ Észak-atlanti Szerződés Szervezete, (North Atlantic Treaty Organization)

¹⁶ Poland Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy (Segítség Lengyelország és Magyarország gazdaságának újjáépítéséhez)

¹⁷ European Currency Unit, Európai Valutaegység. Az euró elődje, melyet az EGK (Európai Gazdasági Közösség) -ban használtak fizetőeszközként, de kizárólag számlapénz formájában létezett

engedmények nyújtását is elősegítette. A felek között eltörölték az ipari termékek kereskedelmi akadályait, ezáltal megkönnyítették a termékek áramlását az országok között. Ez a döntés segített az Európai Unióval való kapcsolatok elmélyítéséhez és hozzájárult hazánk európai piacokhoz való hozzáféréseinek szélesítéséhez. A társulási megállapodás az együttműködés jeleit mutatta több területen is, többek között az együttműködés kiterjedt az iparra, a mezőgazdaságra, az energiára, a környezetvédelemre, a tudományra és technológiára, a vízügyre, a szállításra, a bank- és biztosítási szektorra, a regionális fejlesztésre és az idegenforgalomra. A megállapodásban szerepelt, hogy Magyarország fokozatosan bevezesse a valuta konvertibilitását, illetve segítséget nyújtson a fizetési mérleg megerősítéséhez. Feltétel volt egy olyan valuta konvertibilitás bevezetésére és a gazdasági szerkezetátalakításra vonatkozó program előterjesztése, amelyet a Nemzetközi Valutaalap jóváhagyott (Balázs, 2016). Az Európai Bizottság 1992. júniusi lisszaboni csúcsán hangsúlyozta, hogy Közösségnek tagja lehet minden „európai” és „demokratikus” ország, amely tiszteletben tartja az emberi jogokat, és versenyképes piacgazdasággal rendelkezik (Balázs, 2016). A Tanács 1993 júniusában Koppenhágában döntött az Európai Unió keleti kibővítésének lehetőségéről, és egyidejűleg meghatározta azokat a lényeges politikai, gazdasági és jogi kritériumokat, amelyeknek teljesítése elengedhetetlen volt a csatlakozás érdekében (Bajtai, 2001). A csatlakozni kívánó országoknak elengedhetetlen volt a demokratikus jogállamiság feltételének biztosítása, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletbe tartása, a működő piacgazdaság, a piaci versenyképesség feltételek betartása a közösségi vívmányok elfogadása (Becsey, 2001) továbbá vállalnia kellett az Európai Unióban a politikai unióval, valamint a gazdasági és monetáris unióval járó kötelezettségeket (Balázs, 2016). Nem sokkal a társulási kapcsolatokat szabályozó Európai Megállapodások hatályba lépése után, a parlamenti pártok konszenzusával, a Magyar Kormány 1994. március 31-én benyújtotta csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. Az Európai Bizottság 1997. júliusában közzétett ország-véleményében Magyarország megfelelt koppenhágai kritériumoknak, valamint egyetértettek, hogy Magyarország képes középtávon teljesíteni az Európai Unió tagsághoz szükséges gazdasági, intézményi és jogi kritériumokat. Magyarország előrelépést ért el az Unió-tagság felé vezető úton, kiváltképp a politikai szempontok tekintetében. Az középtávú kilátások pozitívak voltak, de az országnak még egyéb munkára is szüksége volt a gazdasági és jogi reformok terén a tagság eléréséhez (Parlament, 1999). Ebben az időszakban több esemény párhuzamosan zajlott a magyar politikai és gazdasági életben, illetve a külkapcsolatok alakulásában is. 1997 júliusában a NATO a madridi csúcstalálkozóján 3 ország (Lengyelország, a Cseh Köztársaság, illetve Magyarország) is meghívást kapott a csatlakozási tárgyalások megkezdésére, amelyek sikeres befejezése, és a

hazai népszavazás pozitív eredménye után (a szavazók 85% -a támogatta a NATO-csatlakozást), hivatalosan is a NATO teljes jogú tagjává vált 1999. március 12-én Magyarország (Kormány, 2014a). Az Európai Tanács 1997 végén döntött az EU keleti bővítésének megkezdéséről, illetve, hogy a következő év tavaszán megnyitja a csatlakozási tárgyalásokat Magyarországgal és további 5 tagállammal. A bővítési folyamat nyitó rendezvényére 1998 március 12-én került sor az Európai Konferencia keretében, míg a csatlakozási tárgyalások (kétoldalú kormányközi konferenciák) március 31-én kezdődtek meg Brüsszelben (Parlament, 1999). Az Európai Tanács 1998-ban Cardiffban majd Bécsben tartott ülésein fontos döntések születtek az Agenda 2000¹⁸ nevű programról. A program bővítésre alkalmassá tette az EU költségvetését, illetve lehetővé tette az EU számára, hogy felkészüljön a közép- és kelet-európai országok csatlakozására, valamint jelentős reformokat vezetett be az EU politikáiban és pénzügyi keretrendszerében, azért, hogy az új tagországoknak is lehetősége legyen hatékonyan csatlakozni az EU-hoz és részt venni az európai integráció folyamatában. Magyarországon a joganyag átvilágítása 1999. július 2-án zárult le, és azt jelentette, hogy az ország megfelelt az EU-tagsághoz szükséges jogi kritériumoknak. Az Európai Unió azzal is számolt, hogy a közép- és kelet-európai átalakulási folyamat nemcsak pozitív fejleményeket hozhat, hanem olyan események is előfordulhatnak a tagjelöltek belpolitikájában vagy gazdaságában, amelyek megkérdőjeleznének egy túl korai differenciálási döntést. Az Unió számára politikai szempontból bölcsebbnek tűnt a szélesebb merítésű, de lassabban haladó bővítési folyamat. 2001-re a tárgyalások érdemi szakaszba jutottak. A 2001. június 12-i fordulón nyolc fejezet szerepelt: az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad forgalma, az adózás, a vállalati jog, a környezetvédelem és a vámunió. Az év második felében további 2 fontos tárgyalási témakört sikerült lezárni: a bel-és igazságügyi és közlekedési fejezetet. A Bizottság 2002. októberében közzétette az éves jelentéseket a tagjelöltek felkészültségéről, s ezek alapján azt javasolta, hogy a csatlakozási tárgyalásokat lezárják a tagjelölt országokkal. Brüsszelben az EU tagállamai és a tíz csatlakozó ország külügyminiszterei találkoztak, amelyet követően november 19-én az Európai Parlament jóváhagyta a jelentést, amely megerősítette 2004. május 1-jét, mint felvételi dátumot. Az EU-csatlakozásról népszavazást tartottak Magyarországon, ahol a lakosság nagy többséggel (84%) támogatta a belépést. A csatlakozási szerződés aláírását követően az új tagállamok megfigyelői státuszt kaptak az Európai Parlamentben és a Miniszteri Tanácsban, amely lehetővé tette számukra, hogy részt vegyenek az uniós intézmények munkájában, bár még nem voltak teljes jogú uniós tagok. Az EU-tagság valódi előnyei a

¹⁸ Agenda 2000 a Bizottság javaslatait tartalmazta az Unió keleti irányú kiterjesztésének finanszírozására, nevezetesen a 2000–2006 közötti uniós költségvetésre, továbbá a strukturális alapok és a közös agrárpolitika reformjára vonatkozóan (Balázs P, 2016)

belépéskor még nem igazán látszottak, az integrációs csatlakozás valódi hozadéka hosszabb távon bontakozott (és bontakozik) ki, de néhány pozitív változás már azonnal tapasztalható volt. Többek között Magyarország külkapcsolataiban és más államokhoz való viszonyában is hamar érzékelhetővé vált annak a politikai státusznak az értéke, amit az EU-tagság jelent. A tárgyalások végeztével megszűnt a rövid távú előrelátás és az ezzel járó bizonytalanság állapota, amely a rendszerváltozást követően mintegy másfél évtizeden át kísérte Magyarországot bel- és külpolitikáját, hiszen az EU-tagság elérésével a jövő kitágult és tervezhetővé vált (Balázs, 2016).

3.2.3. Az eurózónához való hozzáállás és a konvergenciajelentések értékelése

A velünk együtt csatlakozó országok eltérő utat jártak be az euró bevezetéséhez vezető úton. Szlovákia a gyors euróbevezetés mellett döntött, míg a másik három visegrádi ország kitart a nemzeti valuta és az önálló monetáris politika mellett. Jelen fejezetben igyekeztem megvizsgálni hazánk euró bevezetéséhez való hozzáállását, illetve történelmi mozzanatait feltárni továbbá a költségeivel és az időzítésének kérdésével foglalkozni.

Magyarország Unióhoz való csatlakozásakor nem volt kötelező az euró bevezetéséhez szükséges kritériumok azonnali teljesítése, de el kellett fogadni a célokat és törekedni a mielőbbi megfelelésre. A monetáris követelmények jogharmonizációs kötelezettséggé váltak, ennek értelmében a konvergenciakritériumok teljesülélekor, kötelező az euróövezethez való csatlakozás (jelenleg nincs elfogadott időpontja ennek). Ahogy arról már volt szó, az Európai Bizottság két évente közli konvergenciajelentését, amely értékeli az euróövezeten kívüli tagállamok előrehaladását az euró bevezetése felé. A kritériumok végrehajtásáért elsősorban az aktuális kormány, illetve a jegybank felelős. A jegybank folyamatosan értékeli a konvergencia-folyamat fejlődését, illetve Magyarországot euró-érettségét, annak érdekében, hogy hazánk az optimális makrogazdasági feltételek mellett vezethesse be a valutát (Menich-Jónás, 2021). A legtöbb közgazdász egyetértett abban, hogy Magyarország számára érdemes az eurót bevezetni, hiszen ez összhangban volt a gazdaságpolitikai célkitűzésekkel, éppen ezért a legfőbb vita inkább a bevezetés időpontjára koncentrált. A magyar jegybank által közzétett tanulmányban, amely az euró bevezetésének költségeiről és előnyeiről szólt (Csajbók – Csermely, 2002), arra a következtetésre jutottak az elemzők, hogy a gyors euró bevezetés nem előnyös, mivel a gyors dezinfláció és a költségvetési megszorítások súlyos növekedési áldozatokkal járhatnak, emiatt a leghamarabb általuk javasolt céldátum 2007 volt. A Magyar Nemzeti Bank (MNB, 2003) egy korábbi cikkében olvasható, hogy először a 2003. július 16-i ülésén határozta meg a kormány az euró bevezetésének céldátumát, amelyet 2008. január 1-jére tervezett. Ezzel egyúttal azt is jelezte, hogy kezdeményezni kívánja a lehető legkorábbi belépést

a közös valuta bevezetését kötelezően megelőző Európai Árfolyam-Mechanizmusba (ERM II-be). Az Unióhoz való csatlakozás körüli években az MNB több fórumon is hangoztatta a magyar gazdaság számára nyújtott előnyeit az eurónak. Az említett kiadványban hangsúlyozták, hogy a hazánkhoz hasonló feltörekvő országokban a saját valuta fenntartása nem minden esetben képes a sokkok enyhítésére, gyakran okozhat instabilitást, ezért, hogy a kockázatokkal járó kitettség időtartamát minimalizálni tudja, az országnak célszerű az euró bevezetésére törekedni. Hangsúlyozták, hogy az MNB támogatja ezen törekvéseket, azonban tisztázta azt is, hogy a 2008-as bevezetésig komoly erőfeszítéseket kell tennie minden gazdasági szereplőnek, hiszen a feltételek még korántsem teljesültek. Az akkor pozitív hozzáállás szerint, ha az első céldátum szerint vezették volna be az eurót, akkor legkésőbb 2005 közepén be kellett volna lépni az ERM II árfolyamrendszerbe – *amely azóta sem történt meg*. Az eredeti céldátum eltolódott, és nem került bevezetésre hazánkban az euró, hiszen több feltétel teljesítése sem történt meg ebben az időszakban. Az uniós csatlakozásunk évében megjelent konvergenciajelentés (EKB, 2004) értékelte Magyarország helyzetét is, amely adatai alapján a HICP infláció 2002-ben 5,2% volt, amely 2004-re 6,5%-ra emelkedett, ami jóval a 2,4%-os referenciaérték felett volt. Az államháztartás bruttó adósságára vonatkozó feltétel a referenciaértékkel azonos szintben volt (60%), de a többi kritérium teljesítésében alulmaradt hazánk. A vezetői összefoglalóból kiderül, hogy Magyarországnak fenntartható konvergencia eléréséhez fontos javítani az ország fiskális teljesítményén, valamint középtávon a munkaerőpiaci helyzet javítása is fontos szempont a növekedés és az alacsony foglalkoztatottsági szint emelésének érdekében. A 2006 decemberében megjelent konvergenciajelentés szerint (EKB, 2006) Magyarország teljesítménye (további négy ország mellett) túlzott hiánnyal jellemezhető. Hazánk adósságrátája 2005-ben a GDP 61,7%-ával volt egyenlő és 2,3 százalékponttal emelkedett az előző évhez viszonyítva. A vizsgált időszakban Magyarország kívül tartotta nemzeti valutáját az árfolyam-mechanizmuson (s ezzel világossá vált, hogy a 2008-as bevezetés lehetetlenné vált). Habár az infláció csökkent hazánkban az előző két évhez képest, a 3,5%-os HICP érték így is magasnak bizonyult a 2,8%-os referenciaértékhez képest. A két évvel későbbi, 2008-as jelentés szerint (EKB, 2008) Magyarországon a növekedés visszafogott volt, amely a fiskális konszolidációs csomag rövid távú hatásait, illetve a külső hiánnyal összefüggő makrogazdasági egyensúlyi problémák kiigazítását tükrözte. Ami az államadósságot illeti, egyedül Magyarország GDP-hez mért adósságállománya magasabb volt a 60%-os referenciaértéknél. A 2007 áprilisától 2008 márciusáig tartó referencia-időszakban a 12 havi átlagos HICP-infláció Magyarországon elérte a 7,5%-ot, amely jóval a Szerződés által meghatározott 3,2%-os referenciaérték fölött van. Az

2006. április és 2008. áprilisa között vizsgált kétéves referencia-időszakban a magyar forint nem volt tagja az árfolyam-mechanizmusnak. Az értékelés a korábban már említett javaslatokat fogalmazta meg ismét, mely szerint *„Magyarországon a fenntartható konvergenciához szükséges környezet kialakításához többek között ambiciózus és hiteles fiskális konszolidációra van szükség, amely során különösen nagy hangsúlyt kell fektetni a kiadások fenntartható csökkentésére és az ország fiskális teljesítményének kézzelfogható javítására”* (EKB, 2008).

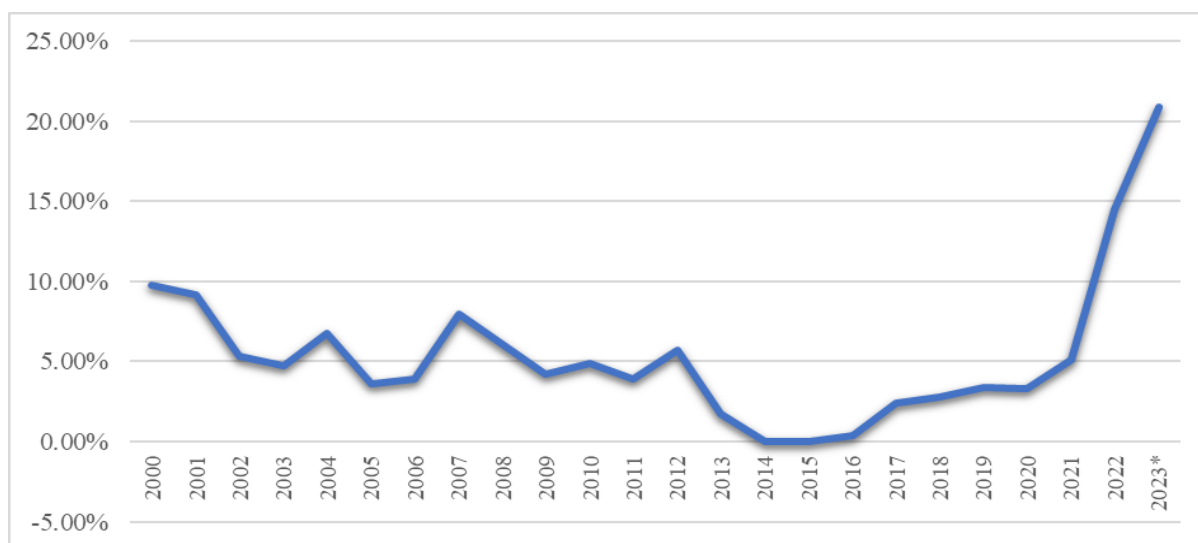
A csatlakozás tervezett időpontja 2007-től minden évben egy évvel tovább tolódott, bár semmilyen új közgazdasági szempont nem merült fel, amely befolyásolta volna az euró bevezetés előnyeit vagy hátrányait. A Gyurcsány-kormány 2006-ban 2010-et határozta meg céldátumként, majd 2009-ben 2014-et célozták meg, mint lehetséges időpont (Menich-Jónás, 2021), azonban kezdetben az államháztartási gazdálkodási fegyelem hiánya, majd a 2008-as hitelválság miatt sorra elvetették az időpontokat (Papp, 2020). Az euró bevezetését az aktuális kormány a legtöbb esetben középtávon tervezte, általában 5 évet szántak a felkészülésre. Menich-Jónás (2021) tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy 2002-ben még nem volt realitása az öt évvel későbbi céldátumnak, 2003-ban és 2004-ben azonban fokozatosan reálisabbá vált, majd 2005-ben következő költségvetési politika miatt a 2006-os bejelentés ismét hiteltelen lett, mivel a GDP-arányos államháztartási hiány 9% fölé emelkedett. 2010-ben ismét megalapozottá vált a céldátum, azonban a kormányváltást követően más irányt vett az eurózónához-való csatlakozás kérdése. Mihályi (2012) kemény kritikát fogalmazott meg, úgy gondolta ugyanis, hogy hazánk képes lett volna 2000 és 2007 közötti időszakban teljesíteni a szükséges kritériumokat, és így csatlakozni az euróövezethez. Szerinte nincsenek olyan kivételes természeti vagy történeti tényezők, amelyek más országoknak, – Szlovákiának, Észtországnak vagy Szlovéniának –, előnyt biztosítanak az euróövezethez való csatlakozásban. 2011-ben a csatlakozás legkorábbi dátuma 2020 utánra tolódott el. Az akkori pénzügyminiszter, Matolcsy György azon a véleményen volt, hogy a pénzügyi válság negatívan hatott az euróövezetre, így Magyarország számára nem olyan vonzó a csatlakozás lehetősége (Menich-Jónás, 2021). 2012-ben az inflációs emelkedés mellett az árfolyam ingadozása is nehézségeket okozott, és a monetáris mutatók instabilitása gátolta az euróövezethez való csatlakozást (Rácz, 2012). A 2012-es konvergenciajelentés szerint Magyarország egyik alapvető kritériumnak sem tett eleget, 2014-ben már három maastrichti kritériumnak is megfelelt. A magyarországi HICP-infláció 2014-ben jóval a referenciaérték alatt volt, azonban a szint hosszú távú fenntartásában kételkedtek a pénzügyi szakemberek. A 2013-as referenciaévben az államháztartási egyenleg szintén a 3%-os ajánlott érték alatt maradt, hazánkban 2,2%-os volt a GDP-arányos deficit. Magyarország azonban továbbra sem vett részt

az ERM II-ben a vizsgált időszak alatt, továbbá a forint euróban kifejezett árfolyama nagymértékű volatilitást mutatott. 2012 harmadik negyedévéig erősödést mutatott a forint, ezt követően 2013 tavaszáig 10%-os gyengülés volt tapasztalható. A folyó fizetési mérlegben nagyarányú javulást mutatott hazánk egyenlege (EKB 2014). Nemzetgazdasági Minisztérium által közzétett cikkben (Kormány, 2014b) a pénzügyi szakértők felhívták a figyelmet a pozitív változásokra és eredményekre, ugyanakkor tisztázták a hiányosságokat is. Ebben az évben problémát okozott az uniós szerződés által előírt törvényi keretek megléte, illetve a korábban említett árfolyam-stabilitásra vonatkozó kritérium. Hangsúlyozták, hogy az euró bevezetésére vonatkozó céldátum a pozitív változások ellenére sincs, a gazdasági politika középpontjába a makrogazdasági stabilitás erősítése, az államadósság csökkentése, valamint a foglalkoztatottság bővítése élvez prioritást. A kétévente publikált konvergencia-jelentések közül ez volt az első, amikor az EKB megállapította, hogy a kritériumok teljesítésében jó úton jár Magyarország.

Szijártó (2018) tanulmányában kifejtette, hogy Magyarország 2015 és 2018 között szinte végig megfelelt a kritériumoknak (az ország nem vett részt az ERM II-ben ez idő alatt sem) mégsem kívánt csatlakozni az eurózónához. Hazánk rendelkezett azzal a fejlettségi szinttel, amely mellett Szlovákia, vagy más balti államok tagjai lettek a GMU-nak. Ennek következtében a gazdasági megfontolások nem magyarázzák a kimaradást, a kérdés a makrogazdasági megközelítésektől a politikai gazdaságtani és politikatudományi szemléletek felé tolódik el. A 2016-os konvergenciajelentést (EKB, 2016) pozitívan vélekedik országunk teljesítményéről. 2016 áprilisában Magyarország HICP-vel mért átlagos inflációja 0,4%-os értéket mutatott, ezzel ebben az időszakban is a 0,7%-os referenciaszint alatt maradván. Az államháztartási hiány megfelelt a maastrichti kritériumoknak, az államadósság viszonyt meghaladta a referenciaértéket. Az EKB jelentésében kifejtik, hogy a numerikus kritériumok teljesítése elengedhetetlen, azonban nem elegendő feltétele a bevezetésnek, ugyanis hazánknak a fenntartható konvergencia folyamatainak is meg kell felelnie, amire gazdaságpolitikai iránymódosításra van szükség (Origo, 2016). A 2018-as jelentés (EKB, 2018) szerint Magyarország két szükséges kritériumot teljesít: az államháztartási kritériumot és a hosszú távú kamatlábakra vonatkozó feltételt, ugyanakkor az árstabilitás és az árfolyam-kritériumot nem teljesíti, és jogszabályai sem felelnek meg az Európai Unió Szerződésének.

A több évig tartó pozitív gazdasági mutatók a Covid-19 járvány hatására változtak a térségben. 2020 márciusában a HICP-inflációs ráta hazánkban 3,7%-ot tett ki, ami több mint duplája volt az 1,8%-os referenciaértéknek. Az EKB ebben a jelentésében (EKB, 2020) továbbá kifejezte az aggályait az inflációs konvergencia magyarországi hosszú távú fenntarthatóságával kapcsolatban, amit azzal indokolt, hogy az egy főre jutó GDP és az árszintek Magyarországon

még mindig jóval alacsonyabbak, mint az euroövezetben. 2022-ben a Bizottság úgy ítélte (EKB 2022), hogy a jogszabályok összeegyeztethetőség hiányában, valamint a konvergenciakritériumok teljesítésére vonatkozó értékelés fényében Magyarország nem teljesíti az euró bevezetésére vonatkozó feltételeket. Az inflációs ráta 2022 áprilisát megelőzően 6,8% volt, amely a referenciaérték felett volt 2%-kal. Az éves HICP-infláció a vizsgált időszakban 8,6%-ot érte el, amely érték 2020-ban és 2021-ben átlagosan magasabb volt, mint az euróövezetben. A 3. ábra vázolja és végig követi az ezredforduló utáni harmonizált fogyasztói árindex változását, egészen a jelenlegi időszakig.

3. ábra: A harmonizált fogyasztói árindex változás a 2000-2022 között Magyarországon

*2023 szeptemberéig mért átlagos infláció

Forrás: KSH, 2023, saját szerkesztés

Az árfolyam-kritériumot és a hosszú távú kamatlábak konvergenciájának kritériumát szintén nem teljesítette hazánk ebben az időszakban. A jelentésből kiderült, hogy Magyarország gazdasága feszesen kapcsolódik az euróövezet országaihoz a befektetési és kereskedelmi kapcsolatokon keresztül. Ellenben a mutatók azt vázolják, hogy a magyar üzleti környezet néhány területen gyengébben teljesít, mint más euróövezeti tagállam. Magyarországnak az igazságszolgáltatás függetlenségére a korrupcióellenes intézkedésekre és a döntéshozatal minőségére vonatkozó kihívásokkal kell szembenéznie. Ugyanakkor a magyar bankszektor fontos szerepet játszik a pénzügyi szektorban, és nagy arányban külföldi tulajdonban van, ami miatt jól integrálódott az euróövezeti pénzügyi rendszerrel, ennek ellenére a tőke- és hitelpiacok Magyarországon kisebbek és kevésbé fejlettek (EKB, 2016).

A 2008-as pénzügyi válság és az azt követő euróválság hatására a lemaradó tagállamok óvatosabbá váltak az euró bevezetésével kapcsolatban. Megfigyelhető, hogy már nem csak a makrogazdasági stabilitás hiánya tartja vissza a kimaradó országokat az euróövezethez való

csatlakozástól, hanem más okok is közrejátszanak. Többek között ide tartozik a saját valuta iránti erős preferencia, illetve annak stratégiai használata, valamint a gazdaságpolitikai döntések és a hazai valuta támogatása különböző érdekcsoportok által. Ezek miatt az okok miatt a tagállami politikai átgondolások és a belső gazdasági kérdések egyre fontosabbak lettek, mint az egységes valuta bevezetésére vonatkozó kötelezettség (Szijártó, 2018). Látható, hogy az uniós tagságunk eltelt közel 20 évében többször is közel került országunk az euró bevezetéséhez, azonban a végleges elhatározás nem született meg, és továbbra is csak bizonytalan feltételezések vannak a forint lecserélésével kapcsolatban.

3.2.4. A jelenlegi kilátások az euró bevezetéséről

Matolcsy György 2022. év végén világos álláspontot fogalmazott meg, amely szerint az euró bevezetése 2030-ra lehetséges (Pénzcentrum, 2023). Amennyiben Magyarország eléri az EU átlagos fejlettségi szintjének a 90%-át, akkor válik felkészültté, hogy bevezethesse az eurót. Negatív európai példákat hozott, és hangsúlyozta, hogy a Covid-válság kockázatos időszakában a magyar jegybank különleges mozgásterét jól ki tudta használni hazánk. Úgy véleményezte, hogy jobb helyzet van jelenleg Európában, mint a 2008-as válság idején volt, és ebből az ígéretes pályából nem is szabad kimaradni. Az országnak teljes erejéből törekednie kell arra, hogy minden európai uniós gazdasági programban benne legyen. Végezetül megemlítette a kormánykritikáját is, hiszen úgy gondolja, hogy az elmúlt három évben Magyarországon a költségvetési fegyelem elszállt, ezt szerinte azonnal helyre kell rakni úgy, hogy ezzel nem kerül recesszióba a nemzetgazdaság. Többször is hangsúlyozta, hogy a jegybank továbbra is szigorú és következetes monetáris politikát fog folytatni (Szabó, 2023).

Az MNB további aggodalmát fejezte ki a korai euró bevezetés kapcsán, úgy véli, hogy az esetleges túl korai csatlakozás meggátolhatja a gazdasági fejlődést. Amennyiben Magyarország gazdasága gyorsabban nő, mint az eurozóna országainak gazdaságai, az magasabb inflációt is eredményezhet, melynek következtében az exportált termékek –forintban kifejezve– drágábbak lesznek, ez pedig negatívan érintheti a versenyképességet. Az esetleges áremelkedést a forint leértékelésével lehet ellensúlyozni. Az eurót használó országok nem rendelkeznek saját valutával, így nem alkalmazhatják ezt a megoldást, s az inflációt csak a költségvetési politika befolyásolásával lehet csökkenteni, ami pedig gyakran kevesebb költséget és lassabb gazdasági fejlődést jelenthet. MNB azt javasolta, hogy az euró bevezetését addig késleltessék, amíg Magyarország eléggé felzárkózik az eurozónához. Amennyiben a kormány hozzájárul az euró bevezetéséhez, akkor léphetünk az ERM II rendszerbe, azonban ennek megvalósulása 2025-ig nem igazán tűnik megvalósíthatónak, így a legkorábbi várható időpont az euró bevezetésére Magyarországon valóban 2030 lehet (Herman, 2021).

2023 nyarán tartott egy gazdasági-pénzügyi esemény keretein belül, Varga Mihály pénzügyminiszter hangsúlyozta, hogy a magyar kormány célja, a koronavírus-járvány és a háború okozta gazdasági mélypontok után növekedési pályára állítani a gazdaságot, ahonnan az euró bevezetéséhez szükséges feltételek elérése egy reális cél. Kifejtette, hogy az euró bevezetése egy gazdaságpolitikai dilemmákkal átszőtt kérdés, és egy megfelelően alátámasztott, jól időzített politikai döntés szükséges hozzá. Az elsődleges cél az államadósság további csökkentése, illetve az infláció stabilizálása. Kiemelte azonban, hogy az euró bevezetése nem old meg minden gazdasági problémát. A pénzügyminiszter felhívta a figyelmet arra, hogy azok az országok, amelyek nem készültek fel kellőképpen az eurózónához való csatlakozásra, az euró komoly sérüléseket tudott okozni. Végezetül kijelentette: „*nem az euró teremti meg az erős gazdaságot, hanem az erős gazdaság teremti meg az euró lehetőségét*”(Kormány, 2023).

A forint értékvesztésével természetes, hogy egyre inkább felmerül az eurózónához való csatlakozás témaköre. A tábor nagyon kettős, hiszen ahogy korábban olvasható volt, sok előnye van a közös valuta használatának. Az utóbbi évek bizonytalan gazdasági helyzete azonban nem feltétlenül jelöli ki egyértelműen az utat, amelyen haladni kellene, hiszen hazánk pillanatnyilag az euró bevezetésének lépését nem engedhetné meg magának. Magyarország jól reagált a koronavírus-járvány kihívásaira, a gazdasági visszaesés európai szinten viszonylagosan csekély volt, amihez az önálló monetáris politika is nagyban hozzájárult. Fetter (2022) cikke szerint a magyar gazdaságot olyan sokkok veszélyeztetik az elhúzódó háború és az energiaválság miatt, amelyekre reagálni kell, ehhez pedig a továbbiakban is független árfolyam-és kamatpolitikára van szükség. Jelenleg úgy néz ki, a háború lefolyása lassú és nehézkes lesz, ezáltal pedig a válsághelyzet is hosszabb ideig fennáll majd. Az euró bevezetése tehát – ahogy fentebb is volt róla szó – még biztosan nem fog megvalósulni az elkövetkezendő években.

4. EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE: GAZDASÁGI MUTATÓK ÖSSZEHAISONLÍTÓ VIZSGÁLATA

A koronavírus járvány és a jelenleg is tartó, orosz-ukrán háború, valamint az emelkedő energiaárak mind befolyással voltak nemcsak az európai országok, de a világ legtöbb országának gazdaságára az elmúlt években. A Covid-19 okozta visszaesés 2020 végétől érezhetően begyűrűzött mindkét vizsgált országba, amelyet a fentebb említett gazdasági mutatók és a konvergencia-jelentések is mutatnak. Horvátország ebben az időszakban már az ERM II tagja volt, illetve erőteljesen készült az eurozónához való csatlakozásra, hazánk pedig a saját monetáris és fiskális megoldásaival igyekezett enyhíteni a sokkok hatásain.

Az 1. táblázatban láthatóak a legfőbb makró mutatók Horvátország és Magyarország esetében az előző év 12 hónapját vizsgálva. Hazánk több mutatóban is alulmaradt, a szomszédos országtól. A minimálbér összege ugyan nem nagy mértékben, de kevesebb volt, mint a horvát esetben, a munkanélküliségi ráta tekintetében azonban jobban teljesített hazánk, 2022-ben 3,6% volt ez a mutató, míg Horvátország esetében közel a duplája. Ezt az adatot természetesen torzítja bizonyos mértékben a közfoglalkoztatottak száma, ugyanakkor a különbség jól látható. Horvátországban költségvetési többlet alakult ki a tavalyi év végén, míg a magyar oldalon 6,2%-os deficitel kellett számolni. Az inflációs ráta is jóval alacsonyabb volt a szomszédos országban, míg hazánkban 15,3% volt a fogyasztói árindex változás. Az egy főre jutó GDP aránya közel ugyanannyi volt a két országban, illetve az energiaimport-függőség tekintetében sincs annyira nagy eltérés. A bruttó államadósság szempontjából Horvátország jobban azonban teljesített, mint hazánk, az előbbi 68,4% volt, míg utóbbiban 73,3% volt az államadósság a GDP százalékában kifejezve.

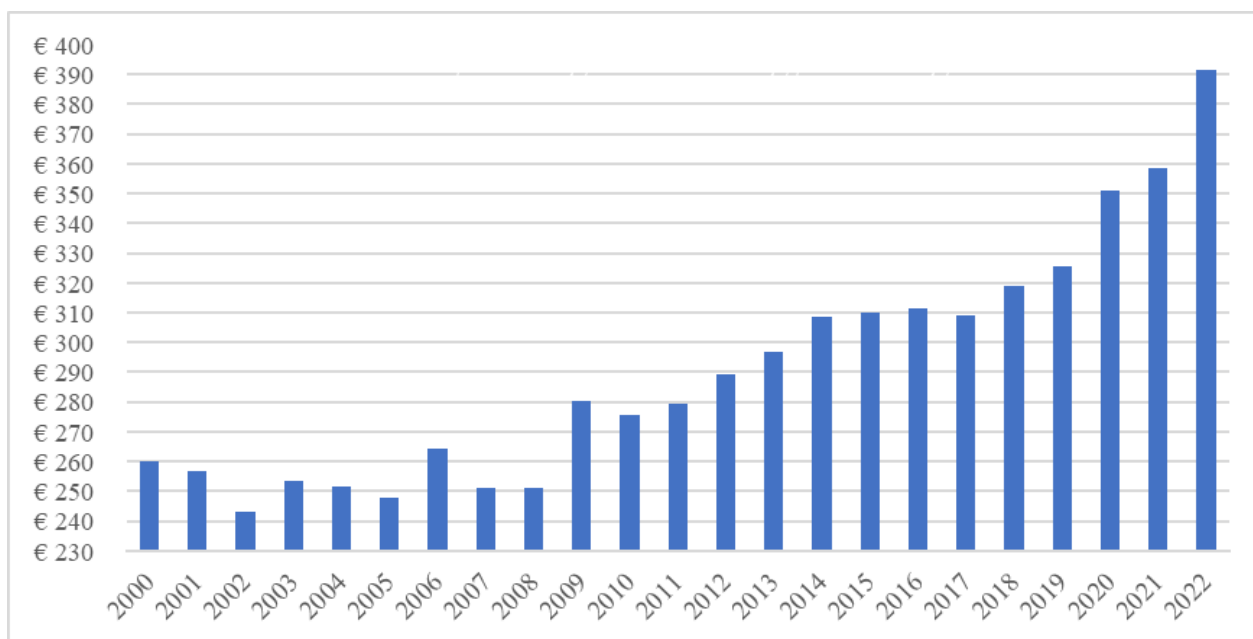
1. táblázat: A legfőbb makró mutatók alakulása 2022-ben

	Népesség	Minimálbér (€ /hó)	Munkanélküliségi ráta	Költségvetési hiány/többlet (GDP %-ában)
Horvátország	3 850 894	700.00 €	7.00%	0.40%
Magyarország	9 597 085	623.80 €	3.60%	-6.20%
	Inflációs ráta	Egy főre jutó GDP (€ /lakos)	Bruttó államadósság (GDP %-ában)	Energiaimport-függőség (a bruttó rendelkezésre álló energia %-ában)
Horvátország	10.70%	14 540€	68.40%	54.50%
Magyarország	15.30%	14 370€	73.30%	54.10%

Forrás: eurostat, 2022

A tanulmányban láthattuk, hogy a konvergenciakritériumok teljesítése közül hazánk az ERM II-höz való csatlakozás feltételéhez volt a legtávolabb az elmúlt 20 évben. Az árfolyam-

kritériumnak soha nem tett eleget, melyben az utóbbi években közre játszott a forint hatalmas mértékű volatilitás is. Először 2022 márciusában ugrott 400 Ft felé az euró árfolyama, amelyet azóta sikerült kismértékben visszaszorítani, de az ingadozás így is folyamatos. 2020 tavaszán, a járvány berobbanásakor szintén sokat gyengült a hazai valuta, de ebben a nehéz gazdasági helyzetben a jelenség általános volt a közép-kelet-európai valuták esetében. A lebegő valutarendszerben árfolyamrögzítés vagy árfolyam-menedzselés nélkül az árfolyamingadozás elkerülhetetlen (Bod, 2022). A 4. ábrán az időszakai átlagos HUF/EUR árfolyamokat jelenítettem meg, amely jól bemutatja az elmúlt évek változását, s látható a forint gyengülésének üteme. A 2008-as pénzügyi válságig viszonylag ritkának mondható a túlzott kilengés, a forint árfolyama aránylag stabilan tartotta magát. Ezt követően először 2014-ben ugrott 300 Ft/euró fölé, de ezt követően szintén stabilan tartotta értékét évekig. A koronavírus járvány kitörésének évében elérte a 350 HUF/EUR árfolyamot, ezután pedig tavaly a 400 Ft/eurós határt is átlépte. A forint egy évvel ezelőtt, 2022 októberében volt a történelmi mélypontján (434,11), míg a jelenlegi ¹⁹árfolyam 383 HUF = 1 EUR€

4. ábra: Időszaki átlagos HUF/EUR árfolyam alakulása 2000-2022 között

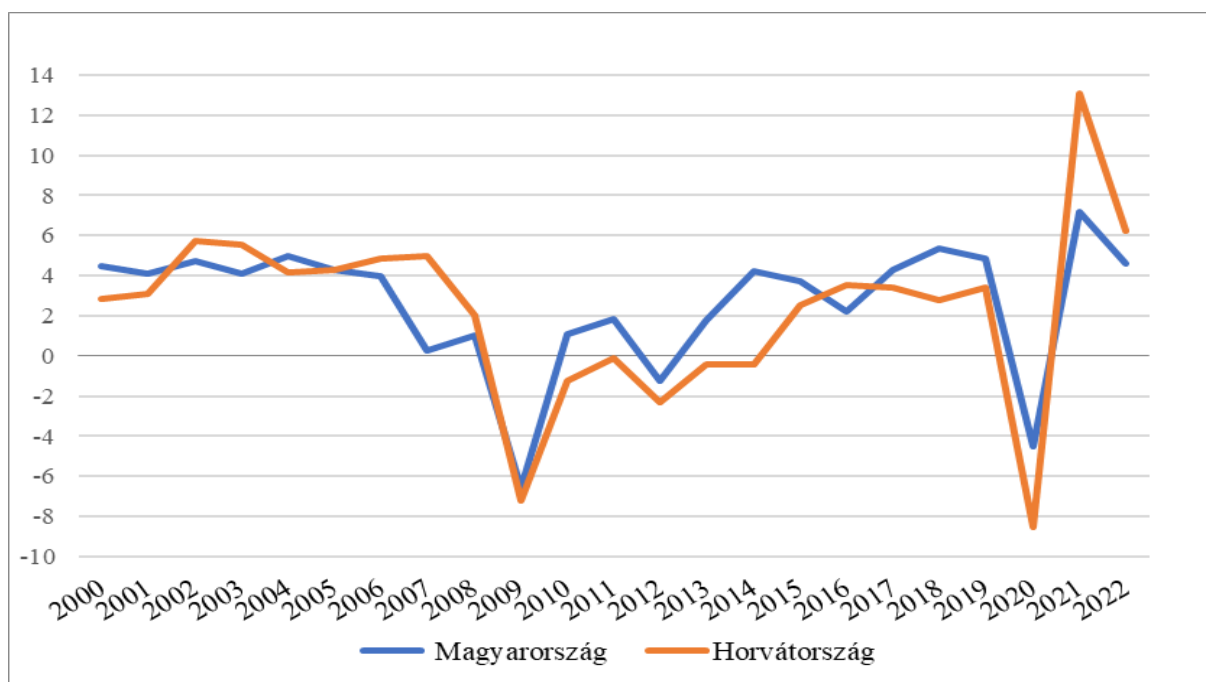
Forrás: KSH, MNB, 2023

Egy olyan kicsi, de külgazdaságilag nyitott országban, mint amilyen hazánk is, az árakban és az üzleti szerződéses viszonyokban egyből érezhető az árfolyam-változása. Természetesen az árfolyam-változása kedvezően is alakulhat egy-egy ország számára, pozitív esetben megduplázódhat, azonban kedvezőtlen esetben el is tűnhet az üzleti eredmény a nagy export-

¹⁹ Forrás: MNB, 2023. 10. 20-ai árfolyam

és importhányadú országok esetében. A nagymértékben nyitott gazdaságok sokszor a végleges valutarögzítéssel, valamint euróövezetbe való belépéssel, esetleg (ahogy a horvát esetben is láthattuk 2023-at megelőzően) euróizációval védekeznek a volatilitás okozta kockázatok kivédése ellen (Bod, 2022). A forint folyamatos értékvesztésével és árfolyamának ingadozásával természetes, hogy egyre inkább felmerül az eurózónához való csatlakozás témaköre, vagy az euróizáció irányába való erőteljesebb elmozdulás. Az már tisztán látszik, hogy a spontán euróhasználat már jelen van, és sok helyen használnak hazánkban is eurót attól függetlenül, hogy nem ez a hivatalos valuta.

Az 5. ábrán Horvátország és Magyarország bruttó hazai termék éves növekedésének az ütemét jelenítettem meg. A két grafikon csekély kilengéssel, nagyjából hasonlóan alakult a két országban, összességében azonban Magyarország átlaga valamivel erősebb.

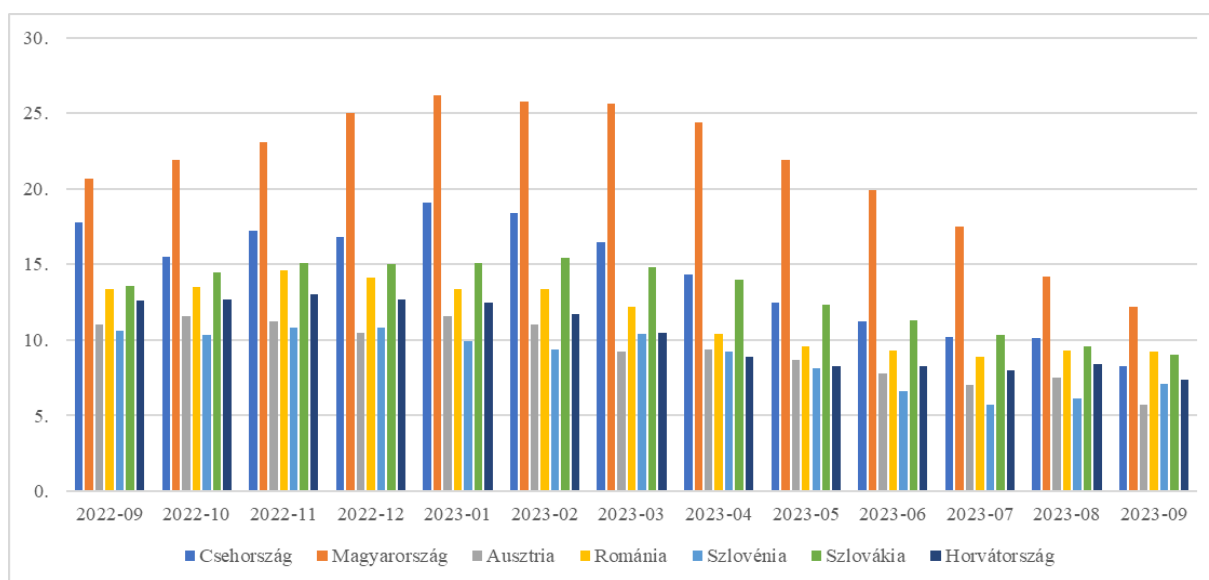

5. ábra: GDP éves növekedési üteme (%-ban kifejezve)

Forrás: KSH, CNB, 2023, saját szerkesztés

2007-ben figyelhető meg egy jelentősebb különbség, ebben az évben Horvátországban 5%-os GDP növekedés figyelhető meg, míg ez hazánkban 0,3% volt. Szintén van egy jelentősebb (4,7%-os) eltérés 2014-ben, de ekkor fordított arányról beszélhetünk, hiszen hazánkban 4,2% volt éves szinten a növekedés üteme, míg Horvátországban 2013-ról 2014-re 0,4%-kal csökkent a GDP. Ahogy a fenti ábrán jól látható, 2021-ben volt a legélesebb differencia a két ország között, ekkor ugyanis hazánk mutatója 7,2% volt, míg Horvátországban 13,1%-os növekedés volt tapasztalható.

Hazánkban, 2022 és 2023 azonos hónapjaiban átlagosan 20%-os áremelkedés volt tapasztalható a különböző szektorokban. Az 2023. év elején tetőzött az infláció mértéke, ezt az állam az év második negyedévétől kezdődően igyekezett visszaszorítani és megfékezni, amelyet az elmúlt hónapokban kismértékben sikerült teljesíteni, de az előző évhez képest még mindig szükséges az áremelkedés csökkentésén dolgozni. Az Unió országai közül hazánkban kiugróan magas volt a fogyasztói árindex változása az elmúlt időszakban. A 6.ábrán 6 másik uniós országgal összevetve vizsgáltam meg a harmonizált fogyasztói árindex változását havi lebontásban, 1 éves távlatban. Az itt vizsgált országokban Romániában, Csehországban és Magyarországon használnak saját nemzeti valutát, a másik négy országban euró van érvényben. Az fogyasztói árindex változásában azonban nem kimutathatóan játszik szerepet az egységes valuta használata, vagy annak nem-használata. A magas infláció oka sokkal inkább visszavezethető az elmúlt évek gazdasági nehézségeire, valamint a gazdaságpolitikai döntések

révén a nagy mértékű pénzkiáramlásra.

6. ábra: Fogyasztói árak változása 2022 szeptember-2023 szeptember

Forrás: eurostat, 2023

A koronavírus-járvány okozta kedvezőtlen hatásokat a magyar gazdaságpolitika fiskális és monetáris ösztönzőkkel igyekezett ellensúlyozni. Ezzel azt érték el, hogy a keresleti oldalról támogatták a gazdaságot, ennek köszönhetően nagy mennyiségű pénz került a piacra, keresleti oldalon tehát a bővülés megindult. A vásárlási láz következtében az árak emelkedésnek indultak, amelyet tovább fokozott az olaj világpiaci árának emelkedése is. Az energiaárak – és az olaj miatti függőség – nagymértékben nőtt, amely visszatükröződött az árakon is. A gazdaságfejlesztési miniszter az év elején hangsúlyozta, hogy 2021-ben hazánk energiaimportja

a GDP 4%-a volt, 2022-ben azonban már 10% felé emelkedett, ami jelentős mértékű külkereskedelmi hiányt, és árfolyamgyengülést eredményezett (Gyöngyös– Szabó, 2023)

Az egyik osztrák kereskedelmi bank elemzője úgy véli, az inflációt és a GDP alakulását nem befolyásolná az euró bevezetésének lépése, a forint árfolyamát —az ERM II-n belül— már az eurózónához való társuláshoz stabilizálni kellene, így a várt árcsökkentő hatás már az átállást megelőzően létrejöhetne. Ugyanakkor hozzátette, hogy a közös valuta kiszámíthatóbb működést eredményezne a pénzpiac tekintetében, és hazánk sokkal kecsesebb befektetési környezetté válhatna a külföldi vállalatok számára, s ezek a cégek hosszú távon képesek lehetnének gyarapítani a GDP-t, és ezáltal viszont csökkenteni az inflációt (Fetter, 2022).

A korábbi évek történelmi eseményei láttán, kijelenthető, hogy Horvátország egy megrekedtebb és más problémákkal küzdő térségből származik, azonban az utóbbi években láthatóan a növekedés útjára lépett, amely a fentebb látható gazdasági mutatókban is jól tükröződik.

Ahhoz, hogy az euró bevezetése elképzelhető legyen Magyarországon az elkövetkezendő években, szükséges két égető problémát megoldani: az infláció kiugróan magas mértékét csökkenteni, illetve igyekezni stabilan tartani az árfolyamot, hogy az árfolyam-mechanizmusba történő felvétel elkezdődhessen. Mindenekelőtt azonban nem a horvátokat, Ausztriát, vagy más európai tagállamot kell utolérnünk, hanem a magyar gazdaságnak önmagához képest szükséges a felzárkózás a saját fejlődési lehetőségeihez képest. Elengedhetetlen a saját gazdaságunkat visszaállítani a koronavírus-járvány okozta válság előtti állapotba, és csak ezután lehet ismét a fejlődésről, vagy esetlegesen az euró bevezetéséről beszélni.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az elemzés arra tett kísérletet, hogy bemutassa Horvátország és Magyarország euróhoz való viszonyát és hozzáállását. Horvátország eurózónához való csatlakozása óta nem telt el még egy év sem, emiatt elég nehéz konklúziót levonni, hiszen ahogy a dolgozat is megerősíti, a tagságnak leginkább hosszú távon mutathatók majd ki akár a pozitív, akár a negatív hatásai. Ugyanakkor a két ország összehasonlításában az is gondot okozhat, hogy a szereplők különböző szakaszokban járnak az euró bevezetését illetően. Ennek ellenére mégis több eseménynél lehet párhuzamot vonni, hiszen – jóllehet teljesen más politikát folytat a két ország – az Európai Unióhoz való csatlakozás során céljuk hasonló volt, és hosszú távon az euróra vonatkozó elképzeléseik is ugyanazok. Az uniós tagságot már mindketten elérték, ebből pedig egyenesen következik, hogy az európai valuta kapcsán is közös a célt kell követniük.

Horvátország kapcsolata eléggé kanyargós volt az EU-val, hiszen a diplomáciai kapcsolatok felé nyitás csak a '90-es években kezdődhetett meg. Ezzel szemben Magyarország jóval korábban, már az 1960-as évek végén érdeklődését fejezte ki egy esetleges későbbi kapcsolatok kiépítésére. Sajnálatos módon, Horvátország európai integrációját meggátolta a függetlenedési háború, amely a nagymértékben lelassította a csatlakozási folyamataikat és megnehezítette a kilátásokat. A háborút követő nemzeti önérzet megnehezítette az integráció elmélyülését, s általános ellenvélemény alakult ki az EU-ról az országban. Az ezredfordulót követően egy ellenzéki párt került hatalomra, amely erőteljes elhivatottságot mutatott az integráció és a csatlakozás irányába. Magyarország is küzdött nehézségekkel, azonban KGST-tagország gyanánt ezek a nehézségek teljesen másfélék voltak, mint Horvátországban. A rendszerváltás intézményébe rengeteg ember vetette a bizalmát, azonban szovjet utódállamként súlyos gazdasági gondok neheztek a kormányzás vállára, amelyet a korábbi rendszer „leváltása” nem ment zökkenőmentesen. Hasonlóan a horvát esethez, hazánkban is egy új (rendszerváltást követően hatalomra kerülő) kormánynak köszönhetően indult el az integráció felé vezető nyitás, náluk azonban 10 évvel korábban a szomszédunkhoz képest. 1990-ben hazánkban a demokratikus rendszer kezdett kiépülni, ezután pedig már nyíltan is elkezdődhetett a nyugat felé fordulás. 2002-ben az EU bejelentette, hogy megnyitja a csatlakozás lehetőségét a nyugat-balkáni országoknak is, és több volt jugoszláv államot is potenciálisan tagjelöltnek tekint. A horvát gazdaság jó ütemben fejlődött, érezhetően az élen jártak a nyugat-balkáni országok között. 2003 év elején beadták a tagság iránti kérelmüket. Horvátországban a tárgyalások azonban akadályba ütköztek, hiszen a bírósági struktúra nem volt az EU rendszerével összeegyeztethető, a korrupciós ügyek tekintetében is akadtak gondok, valamint a magánszektor fejlődése is lassú volt. Mindezek ellenére az országot működő piacgazdaságnak

ítélték. Az ország túlságosan lassan haladt a feltételek teljesítésével, a két legnehezebb fejezet, a versenypolitika és az alapvető jogokat érintő fejezetek lezárására hosszú éveket kellett várni. 2011 közepére sikerült lezárni a tisztázatlan fejezeteket és megoldásra jutni ezen problémákra vonatkozóan. Az Unió bejelentette a csatlakozás hivatalos dátumát, amelyet 2013-ra tűzött ki. Ez idő alatt a horvát kormány igyekezett olyan gazdaságpolitikai döntéseket és tetteket végrehajtani, amelyek elősegíthették a zökkenőmentes csatlakozás lehetőségét, amely végül 2013.július 1-jén megtörtént. A volt szocialista országok irányba történő nyitás hamarabb 1990-ben megvalósult, amely így már egy kétoldalú folyamat volt, hiszen hazánk is teljes mértékben a csatlakozásban látta a jövőt. Magyarország 1994 tavaszán nyújtotta be a csatlakozási kérelmét. Horvátországhoz hasonlóan, hazánk esetében is 10 év telt el a kérelem benyújtása és a megvalósult csatlakozás között. A csatlakozási tárgyalások megnyitására 1997-ben került sor, ezután a fejezetek lezárása évről évre egyre jobb ütemben történt. A csatlakozás hivatalos és végleges dátuma 2004. május 1. volt. Horvátország kormánya más gazdaságpolitikát folytatott, mint hazánk, ők ugyanis a minél hamarabbi euróbevezetést szerették volna elérni, és ebben láttak megoldást. 2020 nyarán beléptek az árfolyam-mechanizmusba. Az Unióba való belépést követő túlzott-deficit eljárásnak köszönhetően a költségvetést meg tudták reformálni, amiben segítségre voltak az EU transzferek, melyek nagymértékben serkentették a beruházási kedvet ez pedig hozzájárult a bevételek növekedéséhez. A kuna árfolyama stabil maradt az említett 10 évben, ami nagyrészt a turizmusra épülő ágazatoknak volt köszönhető. Kereskedelmi kapcsolatai miatt jól integrálódott az euróövezetbe, illetve képes volt sok külföldi befektetést is vonzani. Horvátország gazdaságának a húzóágazata egyértelműen a turizmus, amelynek köszönhetően az országban folyamatos növekedés figyelhető meg. Az ország óriási turisztikai potenciállal rendelkezik, ami a vezetők reményei szerint még tovább fog fokozódni az euró bevezetésével és a schengeni térséghez való csatlakozással.

Magyarország közel húsz éve tart ki a forint, illetve az önálló monetáris politika mellett az EU-csatlakozást követően. A dolgozat jól rávilágított arra, hogy több céldátum is meghatározásra került a gazdasági szakemberek, illetve pénzügyi tanácsadók által a tagságunk alatt, azonban a végleges célt egyelőre azóta sem sikerült elérni. A vizsgálatom során azonban többször is felvetődött a kérdés, hogy a valódi és végleges cél tényleg az euró bevezetése lenne hazánk gazdaságában, vagy a valódi és végleges cél egészen más.

Az eurozónához való csatlakozás előnyei és hátrányai országonként eltérőek lehetnek. Fontos minden ország esetében a csatlakozás előtt felmérni mit nyerhet, illetve mit veszíthet a csatlakozással. Habár kecssegtetően hangzik Magyarország számára, az azonban világos, hogy ez a folyamat nem történhet meg egyik napról a másikra. Hazánknak először is a

versenyképességét lenne szükséges növelni a monetáris politika feladását megelőzően, hiszen ezt az euró bevezetésével már nehezebben elérni. A csatlakozást mindenképpen meg kell gondolni, hiszen a számtalan pozitív hatása ellenére, bizony tartogathat meglepetéseket. Az euró átvétele előtt egy jól átgondolt felkészülési időszak elengedhetetlen, és a végleges elhatározást mindenképp egy széles körű társadalmi egyeztetés kell hogy megelőzze, amely tekintettel van a legtöbb csoport érdekére (Fetter, 2022).

Az eurót bevezető országok számára a makrogazdasági és pénzügyi sebezhetőségek megelőzésére, illetve az egyensúlytalanságok kezelésére kell összpontosítaniuk a belépésüket követően. A fenntartható fiskális politika kulcsfontosságú a megelőzés szempontjából. Az euróövezeti tagságot megelőző bankunió segít felzárkózni az országoknak, azáltal, hogy csökkenti a makrogazdasági és pénzügyi sebezhetőséget. A jelenlegi közép-európai euróval nem rendelkező országok gazdaságilag sikeresek lehetnek az euróval és euró nélkül is, viszont fontos kiemelni, hogy tiszteletben kell tartani az euróhoz való csatlakozás jogi kötelezettségeit, amely a tagok európai értékek iránti elkötelezettségét hangsúlyozza (Darvas, 2019).

Hosszú távon a tagság és a monetáris követelmények miatt Magyarország kötelezettséget vállalt a feltételek teljesítésére, tehát ha egy ideig még nem is fogunk euróval fizetni a magyar boltokban, előbb-utóbb „elkerülhetetlenné” válik, hogy a forint helyét véglegesen átvegye az euró, erre azonban minden bizonnyal még egy ideig várni kell.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az euró magyarországi bevezetése az Unióhoz való csatlakozás óta fontos kérdés, amely nemcsak a szakembereket és a pénzügyi elemzőket, de általában a hétköznapi átlagembert is érdekli és foglalkoztatja. Jelen dolgozatom alapját is ez, illetve egy friss Európát érintő esemény, az euró horvátországi bevezetése adta. Igyekeztem összeszedni a legfontosabb történelmi mozzanatokat és eseményeket, amely megelőzte és előidézte az integráció elmélyülését, az Unióhoz való csatlakozást, illetve az euróra való felkészülést, valamint nem-felkészülést a két ország tekintetében. A dolgozatban különböző mutatók alapján értékelésre került Horvátország és Magyarország helyzete. Bemutattam az optimális valutaövezetek elméletét, valamint arra is kitértem, hogy miért elengedhetetlen ezen témakör bemutatása az Uniót érintően. Az általános célkitűzésem volt megvizsgálni a két ország eltérő hozzáállását az euróhoz, a Horvátországban bevezetett euró körülményeit, és a felkészülés menetét. továbbá, hogy Magyarország számára a közös európai valuta bevezetése milyen esetekben lenne előnyös, illetve melyek lennének az előforduló hátrányok. A vizsgálatom alapját számos könyv, tanulmány, illetve aktuális cikk adta, amelyeknek köszönhetően választ tudtam kapni a kérdéseimre és a célkitűzésemnek eleget tenni. Az elemzésem során szembesültem a téma nehézségével és fontosságával is, ezáltal megbizonyosodtam róla, hogy érdemes és szükséges is foglalkozni ezzel a témakörrel, hiszen belátható időn belül ez aktuális téma marad.

SZAKIRODALMI JEGYZÉK

1. Bajtay P. (2001): Integráció és külkapcsolatok: Az Európai Unió külkapcsolati rendszere. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem PH.D. értekezés
2. Balázs P. (2016): Az Európai Unió külpolitikája. Wolters Kluwer Kft., Budapest
3. Becsey Zs. (2001): Az Európai Unió keleti bővítésének előnyei az Európai Unió számára. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem PH. D értekezés
https://phd.lib.uni-corvinus.hu/103/1/becsey_zsolt.pdf (letöltve: 2023. 10. 08.)
4. Bod P. Á. (2022) A forintvaluta mint tartós versenyhátrány <https://g7.hu/penz/20220612/a-forintvaluta-mint-tartos-versenyhatrany/> (letöltve:2023. 10. 11.)
5. Consilium (2022a): Az euróövezeti tagállamok ajánlják, hogy Horvátország huszadikként csatlakozzon az euróövezethez. EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja (2022) <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/06/16/eurogroup-endorses-welcoming-croatia-as-20th-member-country-of-the-euro-area/> (letöltve: 2023.09.10.)
6. Consilium (2022b): Horvátország 2023. január 1-jén csatlakozik az euróövezethez: a Tanács elfogadta az utolsó szükséges jogi aktusokat. EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/07/12/croatia-set-to-join-the-euro-area-on-1-january-2023-council-adopts-final-required-legal-acts/> (letöltve: 2023.09.10.)
7. Consilium (2023a): Csatlakozás az euróövezethez. EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/joining-the-euro-area/#area> (letöltve: 2023. 07. 30.)
8. Consilium (2023b): Gazdasági és monetáris unió (GMU). Az EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/emu-deepening/> (letöltve: 2023. 07. 25.)
9. Csajbók A. – Csermey Á. szerk. (2002): Az euró hazai bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése MNB Műhelytanulmányok (24)
10. Darvas Zs. (2019): With or without you: are central European countries ready for the euro? <https://www.bruegel.org/policy-brief/or-without-you-are-central-european-countries-ready-euro> (letöltve: 2023.10.10.)
11. Dövényi Z. szerk. (2012): A Kárpát-medence földrajza. Akadémiai Kiadó Zrt. Budapest, 1352p.

12. EKB (2023): Horvátország (2023. január 1-jétől. Európai Központi Bank Hivatalos Honlapja <https://www.ecb.europa.eu/euro/changeover/croatia/html/index.hu.html> (letöltve:2023.09.17.)
13. EKB (2004): 2004. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr2004hu.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
14. EKB (2006): 2006. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.mnb.hu/letoltes/cr200612hu.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
15. EKB (2008): 2008. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr200805hu.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
16. EKB (2014): 2014. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201406hu.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
17. EKB (2016): 2016. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201606.hu.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
18. EKB (2018): 2018. ÉVI Konvergenciajelentés https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/MEMO_18_3827 (letöltve:2023. 10. 08.)
19. EKB (2020): 2020. ÉVI Konvergenciajelentés <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/ecb.cr202006~9fefc8d4c0.hu.html> (letöltve:2023. 10. 08.)
20. EKB (2022): 2022. ÉVI Konvergenciajelentés <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9707-2022-INIT/hu/pdf> (letöltve:2023.09.10.)
21. Endrődi-Kovács V. (2016): A nyugat-balkáni államok gazdasága. Mediterrán és Balkán Fórum, X.évf. 2016/1-2.sz.
22. Erdélyi D. (2023): A horvát gazdaság az euró bevezetésének tükrében. Oeconomus Elemzések 2023/1, 34p. <https://www.oeconomus.hu/wp-content/uploads/2023/01/A-horvat-gazdasag-az-euro-bevezetesenek-tukreben.pdf> (letöltve: 2023.09.12.)
23. HNB (2022): A mi pénzünk. Horvát Nemzeti Bank <https://euro.hr/wp-content/uploads/2022/12/Madarski-EURO-%E2%80%93-A-MI-PENZUNK.pdf> (letöltés: 2023.09.12.)
24. EP (2023): A Gazdasági és Monetáris Unió története. Az Európai Unió hivatalos honlapja <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/79/a-gazdasagi-es-monetaris-unio-tortenete> (letöltve: 2023. 07. 25.)

25. Eurostat (2023): Nights spent at tourist accommodation establishments https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TOUR_OCC_NINAT/default/table?lang=en (letöltve: 2023.09.10)
26. Fetter B. (2022): Válsághelyzet és a közös valuta: Az euró bevezetésének realitásai Magyarországon. Oeconomus.hu <https://www.oeconomus.hu/oecofocus/valsaghelyzet-es-a-kozos-valuta-az-euro-bevezetesenek-realitasai-magyarorszagon/> (letöltve:2023. 10. 11.)
27. Gosztola J. (2022) Megdrágul a nyaralás a horvát euró miatt? Pénzcentrum.hu <https://www.penzcentrum.hu/utazas/20220518/megdragul-a-nyaralas-a-horvat-euro-miatt-itt-a-hivatalos-valasz-errol-jobb-ha-tudsz-1124958> (letöltve:2023.09.10.)
28. Gyöngyös B. – Szabó Gy. (2023): Nagy Márton az Indexnek: Tárgyalásban állunk a Budapest Airporttal <https://index.hu/gazdasag/2023/02/28/nagy-marton-gazdasagpolitika-gazdasagfejlesztes-matolcsy-gyorgy-varga-mihaly-inflacio-gdp-euro-budapest-airport/?fbclid=IwAR31XjxwsnCT7IXHTUQlpZXbcDX7SexMNeuMzXrbmNSRoEJokd91mug7ThE> (letöltve:2023. 10. 11.)
29. Herman B. (2021): Ebben az évtizedben még aligha lesz euró Magyarországon <https://www.economx.hu/magyar-gazdasag/euro-bevezetes-elemzok-csanyi-sandor-mnb-matolcsy-erm-ii-forint-felzarkozas.733971.html/amp> (letöltve:2023. 10. 11.)
30. Honismeret (2019): Harmadik Magyar Köztársaság <https://honismeret.hu/hir/harmadik-magyar-koztarsasag/> (letöltve: 2023.09.19.)
31. Honvári J. – Torda Cs. (2009) Magyarország csatlakozása az IMF-hez és a Világbankhoz I. rész 9. évf. 1. szám https://www.archivnet.hu/gazdasag/magyarorszag_csatlakozasa_az_imfhez_es_a_vilagbankhoz_i_resz.html (letöltve: 2023.09.19.)
32. Hordósi D. (2022): Horvátország készen áll a schengeni csatlakozásra <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2022/11/horvatorszag-keszen-all-a-schengeni-csatlakozasra> (letöltve: 2023.08.27.)
33. Infostart (2023): Horribilis szám is érkezett a horvátországi turizmusról <https://infostart.hu/gazdasag/2023/01/02/horribilis-szamok-erkeztek-a-horvatorszagi-turizmusrol> (letöltve: 2023.09.10)
34. Juhász J. (1996): A délszláv háborúk rövid története. Védelmi tanulmányok N11
35. Karsai G. (1999): A magyar gazdaság folyamatai,1990-98. (Helyzetkép a TEP makro-forgatókönyveihez) Budapest

36. Kormány (2014a): Magyarország a NATO-ban https://2010-2014.kormany.hu/download/0/7b/20000/magyarorszag_a_NATO-ban.pdf (letöltve:2023. 10. 08.)
37. Kormány (2014b): Euró: Magyarország három kritériumnak már eleget tesz. Nemzetgazdasági Minisztérium <https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/hirek/euro-magyarorszag-harom-kriteriumnak-mar-eleget-tesz> (letöltve:2023. 10. 08.)
38. Kormány (2023): Az erős gazdaság teremti meg az euró lehetőségét <https://kormany.hu/hirek/az-eros-gazdasag-teremti-meg-az-euro-lehetoseget> (letöltve:2023. 10. 11.)
39. Kraft E. (2003): Monetary Policy under Dollarisation: The Case of Croatia Comparave Economic Studies 45, (256-277) <https://link.springer.com/article/10.1057/palgrave.ces.8100023> (letöltve: 2023. 09. 01)
40. Laszák I. (2010): Polgárháború Jugoszláviában http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=12:polgarha-boru-jugoszlaviaban&catid=2:tarsadalmi-konfliktusok (letöltve: 2023.08.05.)
41. Lőrinczné Bencze E. (2013): Az Európai Unió bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében. Aposztróf Kiadó, Budapest
42. Lőrinczné Bencze E. (2015): Horvátország a függetlenség kikiáltásától az Unió csatlakozásig. Aposztróf Kiadó, Budapest 412p.
43. Majtényi Gy. – Mikó Zs. – Szabó Cs. (2010) Rendszerváltozás Magyarországon 1987-1990 Magyar Nemzeti Levéltár Hivatalos Honlapja https://felsooktatasi.oktatoanyagok.mnl.gov.hu/rendszervaltozas_magyarorszagon_1987_1990/tartalom/tanulmany?id=1 (letöltve: 2023.09.19.)
44. Marincsák K. Á. (2019): Merre billen a mérleg? Horvátország csatlakozása az eurózónához. Economania (<https://economaniablog.hu/2019/08/01/horvatorszag-csatlakozasa-az-emu-hoz-merre-billen-a-merleg/>) (letöltve: 2023.08.27.)
45. Menich-Jónás J. (2021): Az euro bevezetése Magyarországon. Acta Periodica 22. kötet 2021/március, Edutus Egyetem 59-78.o. <https://www.edutus.hu/wp-content/uploads/2021/04/AZ-EURO-BEVEZETESE-MAGYARORSZAGON1.pdf> (letöltve: 2023. 10. 08.)
46. Mihályi P- (2012): Ez a hajó elment... – Az euró magyarországi bevezetése – múlt és jövő. Közgazdasági Szemle, LIX. évf., 2012. július-augusztus (917-922. o.)

47. MNB (2003): Közlemény az euró bevezetésére vonatkozó stratégiáról <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2003-evi-sajtokozlomenyek/kozlemeny-az-euro-bevezetesere-vonatkozó-strategiarol> (letöltve:2023. 10. 08.)
48. MNB (2008): A lakosság euró bevezetésére való felkészítésében történő szerepvállalás és az ebből származó feladatok elemzése (2018) Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület <https://www.mnb.hu/letoltes/ofe-euro-bevezetese-tanulmany.pdf> (letöltve:2023. 10. 08.)
49. mnl.hu (2023): A rendszerváltás évei Magyarországon https://mnl.gov.hu/mnl/ol/virtualis_kiallitas/a_rendszervaltas_evei_magyarorszagon (letöltve: 2023.09.19.)
50. Neményi J. - Oblath G. (2012): Az euró bevezetésének újragondolása. Közgazdasági Szemle, LIX. évf., 2012. június (569-684. o.)
51. OK (2019): 15 éve csatlakozott Magyarország az Európai Unióhoz https://konyvtar.parlament.hu/nyitolap/-/asset_publisher/LFDc8ychJkfW/content/15-%C3%A9ve-csatlakozott-magyarorsz%C3%A1g-az-eur%C3%B3pai-uni%C3%B3hoz (letöltve: 2023.09.19.)
52. Origo (2016): Magyarország nem áll készen az euróra az EKB szerint <https://www.origo.hu/gazdasag/20160607-magyarorszag-nem-all-keszen-az-eurora-az-ekb-szerint.html> (letöltve:2023. 10. 08.)
53. Pap N. (2006): Horvátország gazdaságának főbb jellemzői a XXI. század elején Balkán Füzetek No. 4 112p.
54. Papp Zs. (2020): Még várni kell az euróra. https://nepszava.hu/3087393_meg-varni-kell-a-magyar-eurora (letöltve:2023. 10. 08.)
55. Parlament (1999): Integrálódásunk és az Unió belső helyzetének jelenlegi állása. J/1040. számú jelentés <https://www.parlament.hu/irom36/1040/1040.htm>
56. Pénzcentrum (2023): 2030-ban vezetheti be az eurót Magyarország: amíg nem állunk készen, csak veszítenénk rajta <https://www.penzcentrum.hu/gazdasag/20230604/2030-ban-vezetheti-be-az-eurot-magyarorszag-amig-nem-allunk-keszen-csak-veszitenenk-rajta-1137724#> (letöltve:2023. 10. 08.)
57. Rácz M. (2012): Az euróövezeti csatlakozástól ne várjunk reálgazdasági felzárkózást! Közgazdasági Szemle, LIX. évf., 2012. június (727-729. o.)
58. Romisics I. (2013): Rendszerváltás Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 156p.
59. Salamon K. (2006): Világtörténet. Akadémia Kiadó, Budapest, 1322p.

60. Scherczer K. (2003): Horvátország és az Európai Unió kapcsolata https://doksi.net/hu/get.php?lid=12823#google_vignette (letöltés: 2023.07.10.)
61. Sigér F. (2019): Öt éve a klubban: Horvátország első fél évtizede az Európai Unióban Külgazdaság, LXIII. évf., 2019. július–augusztus (80–107. o.)
62. Statista (2023): Number of foreign tourist arrivals in Croatia from 2021 to 2022, by country of origin (2023) <https://www.statista.com/statistics/443650/leading-inbound-travel-markets-in-croatia/> (letöltve:2023.09.10)
63. Staycroatia (2023): Pénz Horvátországban: Az euró <https://staycroatia.com/hu/money-in-croatia-euro/> (letöltve:2023.08.31)
64. Szabó Gy. (2023): Matolcsy György lerántotta a leplet: kötelező bevezetni az eurót <https://index.hu/gazdasag/2023/06/03/matolcsy-gyorgy-jegybank-europai-unio-euro-bevezetes-alapkamat/> (letöltve:2023. 10. 11.)
65. Szijártó N. (2017): Az optimális valutaövezetek elmélet fejlődése. Köz-Gazdaság Tudományos füzetek XII. évf. 2017 június (129-148.)
66. Szijártó N. (2018): Az euró bevezetése a közép-kelet-európai régióban - tapasztalatok és kimaradás. Műhelytanulmányok 126. november 1–74.
67. Szilágyi I. (2012): Horvátország és az Európai Unió MKI tanulmányok T-2012/4
68. Trading Economics (2023): Croatia Inflation Rate <https://tradingeconomics.com/croatia/inflation-cpi?continent=europe> (letöltve: 2023.09.01.)
69. Vigh L. (2021): Bulgária és Horvátország útja az euró bevezetése felé. Acta Periodica 23. kötet 2021/augusztus, Edutus Egyetem 97-110.o <https://www.edutus.hu/cikk/bulgaria-es-horvatorszag-utja-az-euro-bevezetese-fele/> (letöltve: 2023.08.29.)
70. Világbank (2023): GDP growth (annual%) – Croatia. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2022&locations=HR&start=1996&view=chart> (letöltve 2023.09.02)
71. Zanzalari D. (2022) What Is Dollarization? May 7, 2022 <https://www.thebalancemoney.com/what-is-dollarization-5214456> (letöltve: 2023.08.26)